

Çevresel Konularda Bilgiye Erişim Rehberi ve Aarhus Sözleşmesi

HAZIRLAYAN ILGIN ÖZKAYA ÖZLÜER
ÇEVİRİ ELİF BOZKURT - GAMZE OVACIK

Çevresel Konularda Bilgiye Erişim Rehberi ve Aarhus Sözleşmesi

Hazırlayan: Ilgın Özkaya Özlüer

Çeviri: Elif Bozkurt - Gamze Ovacık

Yayınlayan: Ekoloji Kolektifi Derneği

Basım Tarihi: Temmuz, 2018, 1. Baskı

Baskı-Cilt: Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mh. Litros Yolu Sk. No: 2 Matbaa Sitesi Sertifika no: 12064

B Blok K: 6 N: 4 NB 7-9-11 E Blok K: 6 N: 4 NE20 Topkapı Bayrampaşa / İstanbul

Tasarım Konsept: Ahmet Öğüt

Tasarım Uygulama: Ceket Medya

Kategori: Hukuk

ISBN: 978-605-245-227-1

e.ISBN: 978-605-81514-9-9

“Bu kitapçığın içeriğinin sorumluluğu tamamıyla Ekoloji Kolektifi Derneği’ne aittir ve AB’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

**Ekoloji
Kolektifi**

EKOLOJİ KOLEKTİFİ DERNEĞİ

📍 Farabi Sk. No: 24/16 Çankaya/Ankara

☎ +90 (312) 425 77 64 ✉ iletisim@ekolojikolektifi.org

🌐 ekolojikolektifi.org 🐦 @ekolojikolektif 📘 ekoloji.kolektifi

Ilgın Özkaya Özlüer

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Çevre Hukuku Anabilim Dalında 2005 yılında akademik hayatına başlamıştır. “İdari Yaptırım Kuramı Açısından Çevre Kanununda İdari Cezalar” başlıklı yüksek lisans tezi ile bilim uzmanı unvanı kazanmıştır. İdare Hukuku Anabilim Dalında, “Sit Alanlarının Planlanması” başlıklı tezi ile doktor unvanını alan yazar, akademik çalışmalarına devam etmektedir. “Kırda Yoksulluk ve Direniş”, “Bolivya Anayasası: Hukuk, Demokrasi, Özerklik” ve “Bilgi Edinme Hakkı Rehberi ve Uygulama Örnekleri” kitaplarında editörlük; “Biyogüvenlik Yasası: Görünmez Elin Ekolojisi” ve “Paris Anlaşması ve Ortak Değerlerin İnşa Sürecinde Hukuk” kitaplarında bölüm yazarlığı yapmıştır. Özkaya Özlüer’in, akademik makaleleri, gazete yazıları, çeşitli toplantı, konferans ve sempozyumlarda sunumları; çevre hukuku, imar hukuku, idare hukuku ve ekoloji politikaları üzerine çalışmaları bulunmaktadır.

GİRİŞ:	
GENEL OLARAK AARHUS SÖZLEŞMESİ	5
ÇEVRESEL KONULARDA BİLGİYE ERİŞİM, KARAR VERMEDE HALKIN KATILIMI VE YARGIYA BAŞVURU SÖZLEŞMESİ'NİN (AARHUS SÖZLEŞMESİ)NİN TÜRKİYE'YE ENTEGRASYONU	9
A- ÇEVRESEL BİLGİYE ERİŞİM	9
B- KARAR VERMEDE HALKIN KATILIMI	14
C- YARGIYA BAŞVURU	15
2. BÖLÜM	17
TÜRKİYEDE ÇEVRESEL BİLGİ	17
A- ÇEVRE KANUNU	18
B- BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU	19
C- İLGİLİ ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI	21
KAYNAKLAR	22
ÇEVRESEL KONULARDA BİLGİYE ERİŞİM, KARAR VERMEDE HALKIN KATILIMI VE YARGIYA BAŞVURU SÖZLEŞMESİ	23
EK I	39
EK II	44

GİRİŞ: GENEL OLARAK AARHUS SÖZLEŞMESİ

1

“Çevre Konularında Bilgiye Erişim, Karar Vermeye Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi” Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından 25 Haziran 1998’de imzaya açılmış ve 26 devlet tarafından imzalanarak 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, “Çevresel Bilgiye Erişim, Karar Vermede Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru” konularında, devletlerin ve şirketlerin çevresel bilgiyi paylaşması, karar süreçlerine halkın katılım araçlarının artırılması ve yargısal yollara ilişkin ilke ve kuralları göstermektedir. Kısaca Aarhus Sözleşmesi olarak bilinen sözleşme, herkesin çevresel bilgiye ulaşması, kararlara katılması ve uygulamasında rol almasını hedefleyen, aktif ve katılımcı bir çevre hukuku anlayışının uluslararası egemenliği hedeflemektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 56. maddesinde herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı düzenlenmektedir. Bu yönüyle çevresel bilgiye erişim ve katılım araçlarının geliştirilmesi Türkiye açısından Anayasal bir gerekliliktir. Aarhus Sözleşmesi de, halkın karar alma süreçlerinde, kararların uygulanması aşamasında ve kararların yargısal denetiminde aktif kılınmasını amaçladığından çevre hakkının hayata geçmesi açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Sonuç olarak, çevreye ilişkin devlet faaliyetinde halkın katılımcı kılınması hem Anayasa’nın hem de Sözleşme’nin amaçları ile oldukça uyumludur. Bu açıdan Türkiye çevre mevzuatı, Anayasa’nın 56. maddesi ışığında Aarhus Sözleşmesinin uygulanmasını sağlayacak araçları geliştirmeye müsaittir.

Aarhus Sözleşmesi, nesiller arası adalet ilkesi doğrultusunda adaletin sağlanması için sürdürülebilir kalkınma ilkesini benimsemiştir. Bu kapsamda Sözleşme bugünün insanları kadar gelecek kuşaklara karşı da çevrenin korunması ve geliştirilmesinin devletler için bir sorumluluk olduğunu vurgulamaktadır. Nesiller arası adalet ilkesi, çevre politikası aracı olarak diğer tüm çevre hukuku ilkelerine ışık tutan bir kaynaktır. Bu yaklaşım, 20 Haziran 2017’de Paris’te tartışmaya açılan Çevre için Küresel Antlaşma gibi etkileri yüksek küresel çevre anlaşmalarına da rehberlik etmektedir. “Çevre İçin Küresel Antlaşmaya Doğru” metnini kabul eden 143 ülkeden biri olan Türkiye, Çevre İçin Küresel Antlaşma’nın 4.maddesine göre “nesiller arası adaletin”, çevre üzerinde etki yapabilecek kararlara rehberlik eden temel ilke

olduğunu kabul etmektedir.¹ Aarhus Sözleşmesi de bu anlayış içinde, devletlerin çevrenin korunması ve geliştirilmesine dair tarihsel sorumluluklarını halklarıyla birlikte ve sivil toplum, şirketler ve vatandaşlarla iş birliği içinde yerine getirebileceklerini kabul etmektedir. Çevre Kanunu'nda da sürdürülebilir kalkınma ilkesinin ve katılım ilkesinin benimsendiği belirtildiğinden, ulusal çevre mevzuatının Aarhus Sözleşmesi'nin, uygulamasını sağlayacak altyapıya sahip olduğu belirtilebilir.

Her üretim faaliyetinin çevre üzerinde etkisi vardır. Fakat bazı faaliyetlerin çevre üzerinde yarattığı baskı ve kirlenici etki, devletler tarafından daha yakın takibe ve denetime alınmalıdır. Bu denetimler, faaliyet henüz başlamadan alınması gereken tedbirleri ve önlemleri; yer seçiminden, kullanılacak teknolojiye dek pek çok unsuru içeren uzun bir sürece yayılmaktadır. Bu bağlamda çevre hukukunun en önemli ilkelerinden biri olan önleme ilkesini hayata geçirmek konusunda en önemli araç, ulusal mevzuat olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği'nin yeri ve önemi büyüktür. Bu yönetmelik çevreye etkileri bilinen faaliyetler konusunda halkın bilgilendirilmesi ile karar süreçlerine katılımını öngören bir düzenleyici işlemdir. ÇED Yönetmeliği, katılım ilkesine doğrudan yer vermesi açısından da oldukça önemlidir. Bu yönden çevresel bilgiye erişim ve karar süreçlerine katılım konusunda ÇED Yönetmeliği, Aarhus Sözleşmesi'nin Türkiye tarafından onaylanması halinde önemli bir uygulama aracı olarak halihazırda varlığını sürdürmektedir.

Anayasa'nın 125. maddesi gereği idarenin tüm işlemlerinin yargısal denetime tabi olduğu bir hukuk devletidir. Bu yönüyle yargısal denetim, çevrenin korunması konusunda da önemli bir role sahiptir. İdari Yargılama Usulü Kanunu'na göre iptal davası menfaati ihlal edilenler tarafından işlemlerin iptali talebiyle dava açılabilir. Diğer yandan, yargı yolunun masraflı olması nedeniyle dava açmak konusunda halkın tereddüt duyması da çevresel konularda dava açanların sayısını azaltmakta ve hak arama hürriyeti ile adalete erişim konusunda eleştirilerin doğmasına neden olmaktadır. Bu yönden Aarhus Sözleşmesi'nin özellikle sivil toplum kuruluşlarının, derneklerin davacı olma sıfatlarını güvence altına alması ve çevresel konularda bilgi talebinde bulunarak çevrenin korunması konusunda duyarlılığı olan "ilgili-lerin" de yargısal yollarla kararlara katılım sağlamasını kolaylaştırması, eleştirilerin ortadan kalkmasını sağlayacaktır.

Aarhus Sözleşmesi 22 madde ve 2 ekten oluşan uluslararası bir sözleşmedir. Sözleşmenin "Amaç" başlıklı "1. maddesinde şimdiki ve gelecek nesillerin kendi sağlığı ve refahı açısından uygun olan bir çevrede yaşaması hakkının korunmasına katkıda bulunmak üzere, her bir Taraf, bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak çevresel konularda bilgiye erişim, karar alma sürecine halkın katılımı ve yargıya başvuru haklarını garanti altına alacakları, düzenlenmiştir. Bu amacı sağlamak üzere, Sözleşme'nin 2. maddesi "tanımları", 3. maddesi "genel hükümleri", 4. maddesi "çevresel bilgiye erişimi", 5. maddesi "çevresel bilginin toplanması ve dağıtılmasını", 6. maddesi "belirli faaliyetler hakkındaki kararlara halkın katılımını", 7. mad-

1 Çevre için Küresel Antlaşma, Editör: M. Fevzi Özlüer, Çeviri: Serde Atalay, Ekoloji Kolektifi Derneği Yayını, Ankara, Mayıs 2018, s. 1.

desi “çevre ile ilgili plan, program ve politikalara halkın katılımını”, 8. maddesi “Yürütmeye yönelik düzenlemelerin ve/veya genel olarak uygulanabilir, yasal olarak bağlayıcı nomatif araçların hazırlanması sırasında halkın katılımını”, 9. maddesi “yargıya başvuru”, düzenlemektedir.

Sözleşme’nin ilerleyen maddeleri Sözleşme’nin işleyişine dair düzenlemelerdir. Bunlardan 10. madde taraflar toplantısını, 11. madde oy verme hakkını, 12. madde sekreteryayı, 13. madde ekleri, 14. madde sözleşmede yapılacak tadilatları, 15. madde uyumun gözden geçirilmesini, 16. madde anlaşmazlıkların çözümünü, 17. madde imzayı, 18. madde depoziteri, 19. madde onay, kabul ve katılmayı, 20. madde yürürlüğe girmeyi ve 21. madde geri çekilme ile 22. madde muteber metinleri düzenlemektedir.

Kitabımızın ilk iki bölümünde, soru-cevap yöntemi ile sözleşme hükümleri ve daha sonra da Türkiye’deki mevcut mevzuat ele alınmaktadır. Son bölümde de Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvuru yoluyla yaptığı incelemelerde çevresel bilgiye erişim ve katılım hakkına dayanarak verdiği yakın tarihli kararlar yer almaktadır.

Çevre konusunda duyarlı tüm dernek ve ilgililerin için yol gösterici ve yararlı bir rehber olması dileğiyle, keyifli bir okuma temenni ederiz.

Ekoloji Kolektifi
Ankara / 2018

ÇEVRESEL KONULARDA BİLGİYE ERİŞİM, KARAR VERMEDE HALKIN KATILIMI VE YARGIYA BAŞVURU SÖZLEŞMESİ'NİN (AARHUS SÖZLEŞMESİ) TÜRKİYE'YE ENTEGRASYONU

A- Çevresel Bilgiye Erişim

• Sözleşme kapsamına giren “kamu otoriteleri” kimlerdir?

- Ulusal, bölgesel ve diğer düzeylerdeki hükümet,
- Çevre ile ilgili olarak özel görevler, faaliyetler ya da hizmetler dahil olmak üzere ulusal mevzuat çerçevesinde kamu idari işlevlerini yerine getiren gerçek ya da tüzel kişiler,
- Yukarıdaki (a) ve (b) alt paragrafların içerisine giren herhangi bir kuruluş/kişinin kontrolü altında çevreyle ilişkili olarak kamu sorumluluklarına ya da işlevlerine sahip olan ya da kamu hizmetleri sağlayan gerçek ya da tüzel kişi,
- Bu Sözleşmeye taraf olan, 28 Mart 1947 tarihli 36 (IV) sayılı Ekonomik ve Sosyal Konsey kararının 8 ve 11'inci paragraflarına göre Avrupa Ekonomik Komisyonunda danışman statüsüne sahip olan Devletler ve üye devletlerinin, bu Sözleşme tarafından yönetilen konular üzerinde yetkilerini aktardıkları Avrupa Ekonomik Komisyonunun egemen devletleri tarafından oluşturulan, bölgesel ekonomik entegrasyon organizasyonları kurumlarıdır.

Sonuç olarak, yalnızca idare değil, çevre ile ilgili işlev gören ya da idari görevleri yerine getiren gerçek ve tüzel kişiler ile Sözleşmeye taraf olacak bölgesel örgütler de kamu otoritesi olarak kabul edilmektedir.

• Sözleşme'nin kapsamı dışında tutulan devlet organları kimlerdir?

Yargı ve yasama organları Sözleşme kapsamında kamu otoritesi değildir. Sözleşmeye göre, yargısal ya da yasama yetkisi içinde hareket eden kurum ya da organlar kamu otoriteleri içine girmemektedir.

• **Sözleşme kapsamında çevresel bilgi nedir?**

“Çevresel Bilgi” yazılı, görsel, işitsel, elektronik ya da diğer herhangi bir somut formdaki bütün bilgiler anlamına gelmektedir. Bu bilgiler;

- a. Genetik olarak değişikliğe uğramış organizmalar dahil olmak üzere hava, atmosfer, su, toprak, kara, peyzaj ve doğal sitler, biyolojik çeşitlilik ve bileşenleri gibi çevre elemanlarının durumu ve bu elemanlar arasındaki karşılıklı etkileşim,
- b. (a) paragrafının kapsamı içindeki çevre elemanlarını etkileyen ve muhtemelen etkileyecek olan enerji, gürültü, radyasyon ve idari önlemler, çevresel anlaşmalar, politikalar, mevzuat, planlar ve programlar, çevresel karar verme süreci içerisinde kullanılan fayda-maliyet analizi, diğer ekonomik analizler ve çevresel karar verme sürecinde kullanılan varsayımlar,
- c. Çevre elemanları tarafından ya da bu elemanlar aracılığıyla (b) alt paragrafı içerisinde sözedilen faktörler, faaliyetler ya da önlemler tarafından etkilendiği ya da etkilenebileceği kadarıyla insan sağlığı ve güvenliği, insan hayatının, kültürel sitlerin ve inşa edilmiş yapıların durumu,

hakkında olabilir.

• **Sözleşmeye göre dernekler çevresel bilgi talebinde bulunabilir mi?**

Evet. Sözleşmeye göre “halk”, bir ya da daha fazla sayıdaki gerçek ya da tüzel kişi ve ulusal mevzuat ve uygulamalara göre dernekleri, organizasyonları ya da grupları da kapsamaktadır.

• **Sözleşmeye göre çevresel bilgiyi yalnızca vatandaşlar mı talep edebilir?**

Hayır. Sözleşmenin ilgili hükümleri çerçevesinde, vatandaşlık, milliyet ve ikametgah ayrımı yapılmaksızın ve tüzel kişi olması durumunda nerede tescil edilmiş olduğu ya da faaliyetlerinin etkin merkezinin neresi olduğu konusunda ayırım yapılmaksızın, “halk” çevresel konularda bilgiye erişme, karar alma sürecine katılma olanağına ve yargıya başvuru hakkına sahip olacaktır.

Sözleşmeye göre, gerçek ya da tüzel kişiler, vatandaşlık ve ikametgah şartı aranmaksızın bilgiye erişim, karar almaya katılım ve yargıya başvurma hakkını kullanabilecektir.

• **Sözleşmeye göre çevresel bilgi “menfaat ilişkisini” kanıtlayanlara mı verilebilir?**

Hayır. Her devlet, kamu otoriteleri tarafından, talep edildiği yerlerde, ulusal mevzuat çerçevesinde çevresel bilgileri içeren gerçek belgelerin kopyaları dahil olmak üzere, çevresel bilgi talebine yanıt vermelidir. Bu yanıtları menfaat ilişkisi aramaksızın vermesi gereklidir.

• **Sözleşmeye göre çevresel bilgiyi kamu otoritesi tarafından kaç gün içinde verilmelidir?**

Kural olarak, kamu otoritesi çevresel bilgiyi mümkün olan en kısa sürede vermelidir. Bilginin kapsam ve karmaşıklığı, sürenin bilgi talebinden sonraki iki aya kadar uzatılmasını haklı göstermedikçe çevresel bilgi talep tarihinden sonra en geç bir ay içerisinde verilmelidir.

• **Sözleşmeye göre hangi çevresel bilgi talepleri reddedilebilir?**

- a. Eğer talebin sunulduğu kamu otoritesi, talep edilen bilgiye sahip değilse,
- b. Talep açık, anlaşılır ve makul değilse ya da çok genel formüle edilmişse,
- c. Eğer talep, tamamlanma yolunda materyali içeriyorsa ya da kamu yararı gözönünde bulundurulurken ulusal hukuk ya da uygulamalarda bir muafiyet sağlanmış olması durumunda, kamu otoritelerinin iç yapısını ilgilendiriyor ise, reddedilebilir.

Ayrıca,

- a. Ulusal mevzuat çerçevesinde, kamu otoriteleri için gizliliğin öngörüldüğü yerlerde,
- b. Uluslararası ilişkilerin, ulusal savunma ya da kamu güvenliği konularının olumsuz etkilendiği yerlerde,
- c. Adaletin işleyişinin, kişinin adil bir yargılama görme hakkının ya da kamu otoritesinin cezai ya da disiplin niteliğindeki bir soruşturma yürütmesi ehliyetinin olumsuz etkilendiği yerlerde,
- d. Ticari ya da endüstriyel bilginin, meşru ekonomik çıkarları korumak üzere, hukuk tarafından koruma altına alındığı durumlarda,
- e. Fikri hakların olumsuz etkilendiği durumlarda,
- f. Gerçek kişilerin, bilgilerin kamuya açılması konusunda muvaffakat vermemesi ve bu hususun ulusal hukukta hükme bağlanmış olması durumunda,
- g. Bunu yapmak üzere, yasal bir zorunluluk altında olmaksızın ya da yasal zorunluluk altına sokulmaksızın talep edilen bilgileri sağlayan ve bu materyalin yayınlanmasına rıza göstermeyen üçüncü bir tarafın çıkarlarının olumsuz etkilenmesi durumunda,
- h. Üreme alanları, nadir türler vb. bilginin olumsuz etkilenmesi durumunda,

çevresel bilgi talebi ilgili idare tarafından reddedilebilir.

• **Sözleşmeye göre çevresel bilgi talepleri nasıl reddedilebilir ?**

Bir kamu otoritesinin talep edilen bilgiye sahip olmaması durumunda, kamu otoritesi mümkün olan en kısa sürede başvuru sahibine, talep edilen bilgi için başvurunun mümkün olduğuna inandığı kurum/kuruluş hakkında bilgi verecek ya da bu talebi ilgili otoriteye ileticek ve başvuru sahibini buna uygun olarak bilgilendirilecektir. Devlet halka açılmaktan muaf tutulan bilgiler için önyargısız olarak hareket edecek ve diğer bilgilerin halka açılmasını sağlayacaktır.

Herhangi bir bilgi talebine karşı verilen ret cevabı, eğer talep yazılı ise ya da başvuru sahibi bu şekilde talep ediyor ise yazılı olarak verilecektir. Ret kararında nedenleri belirtilecek ve yeniden inceleme prosedürü hakkında bilgi verilecektir. Ret kararı mümkün olan en kısa süre içerisinde ve talep edilen bilginin karmaşıklığı bu sürenin talepten sonraki iki aya kadar uzatılmasını haklı göstermedikçe, en geç bir ay içerisinde verilmelidir.

• **Sözleşmeye göre reddedilen çevresel bilgi talepleri için başvuru imkanı var mıdır?**

Bilgi talebi göz ardı edilenler, bilgi talebi reddedilenler veya bilgi talebi yetkililer tarafından yetersiz cevaplananlar, mahkemeye ya da bağımsız ve tarafsız bir organa başvurabilir.

• **Sözleşmeye göre kamu otoriteleri çevresel bilgiyi vermek için ücret talep edebilir mi?**

Kamu otoriteleri bilgi vermek için bir ücret talep edebilir. Ancak bu ücret makul bir miktarı geçmemelidir. Bilgi vermek için bir ücret belirleme niyetinde olan kamu otoriteleri, ücretin hangi durumlarda ne zaman alınacağı hususundaki ücret tarifesini başvuru sahibine vermemelidir.

• **Sözleşme'nin taraf devletler açısından getirdiği yükümlülükler nedir?**

- Kamu otoritelerinin işlevleri ile ilgili olan çevresel bilgiye sahip olmaları ve bunları güncellemeleri,
- Çevreyi önemli ölçüde etkileyebilecek planlanan ya da mevcut faaliyetler hakkında kamu otoritelerine yeterli bilgi akışı olması için zorunlu sistemlerin kurulmasını,
- Gerek insan faaliyetleri sonucu oluşturulsun gerekse doğal nedenlerle meydana gelsin, insan sağlığına ya da çevreye yönelik bir tehdit olması durumunda, halkın tehdidi önlemek ya da bu tehditten kaynaklanan zararı hafifletmek üzere önlem alınmasını sağlayacak olan ve bir kamu otoritesinin elinde bulunan bütün bilgilerin, etkilenebilecek olan halk bireylerine anında ve gecikme olmaksızın dağıtılmasını sağlamak.

Devletler, ulusal mevzuatı çerçevesinde, kamu otoriteleri tarafından halk için çevresel bilgilerin sağlanması yönteminin şeffaf olmasını ve çevresel bilgiye etkin bir şekilde erişilmesini diğer şeylerin yanı sıra aşağıda yer aldığı şekilde sağlayacaktır:

- İlgili kamu otoritelerinin elinde bulunan çevresel bilginin türü ve kapsamı, bu gibi bilgileri kullanılabilir ve erişebilir kılma temel şart ve koşulları ve bunların elde edilebilirliği hakkında halka yeterli bilgi sağlamak.
- Aşağıdaki gibi pratik düzenlemelerin yapılması:
 - Halk tarafından ulaşılabilir listeler, kayıtlar ya da dosyalar hazırlanması.
 - Devlet memurlarının bu Sözleşme çerçevesinde hazırladıkları bilgiler.
 - Temas noktalarının tanımlanması.
- Halk tarafından ulaşılabilir listelerde, kayıtlarda ya da dosyalarda bulunan çevresel bilgilere ücretsiz olarak ulaşılması.

Devlet çevresel bilgilerin halka açık telekomünikasyon ağları aracılığıyla halk tarafından kolay erişilebilir olan elektronik veri tabanlarında kullanılabilir hale gelmesini sağlayacaktır.

Elektronik formda erişilebilecek bilgiler aşağıda sunulmaktadır:

4. maddede yer alan çevre durum raporları,

- b. Çevre ile ilgili mevzuat metinleri
- c. Uygun olduğu ölçüde çevre ile ilgili politikalar, planlar, programlar ve çevre anlaşmaları,
- d. Bu Sözleşmenin hükümlerinin yerine getirilmesine yönelik ulusal hukukun uygulanmasını hızlandırıcı diğer bilgiler.

Devlet, üç ya da dört yılı geçmemek kaydıyla düzenli aralıklarla, çevre kalitesi ve çevre üzerindeki baskılar konusundaki bilgiler dahil olmak üzere çevre durumu hakkında ulusal bir rapor yayınlayacak ve dağıtacaktır.

Sözleşmenin tarafları, diğer şeylerin yanısıra aşağıdaki belgeleri dağıtmak amacıyla kendi ulusal mevzuatı çerçevesinde önlemler alacaktır:

- a. Hükümetin çeşitli düzeylerinde hazırlanmış çevreyle ilgili stratejiler, programlar ve eylem planları gibi hukuki ve politik belgeler ve bunların uygulanması hakkındaki gelişme raporları,
- b. Çevresel konular ile ilgili uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler,
- c. Uygun olduğu ölçüde çevre ile ilgili diğer önemli uluslararası belgeler.

Sözleşmenin tarafları uygun olması durumunda, gönüllü ekolojik etiketleme ya da ekolojik denetim programları ya da diğer araçları kullanarak, çevre üzerinde önemli etkileri olan işletmecileri, faaliyetlerinin ve ürünlerinin çevresel etkileri hakkında düzenli olarak halka bilgi vermeye teşvik edecektir.

Sözleşmenin tarafları,

- a. İlgili gördüğü ya da çevresel politika önerilerinin çerçevesini oluşturmada önemli olduğunu düşündüğü gerçekleri ve bu gerçeklerin analizlerini yayınlayacaktır.
- b. Bu Sözleşme kapsamındaki konularda, halkı ilgilendiren açıklayıcı materyali yayımlayacak, erişilebilir ve kullanılabilir kılacaktır.
- c. Hükümetin tüm düzeylerindeki kamu faaliyetlerinin yerine getirilmesi ya da kamu hizmetlerinin sağlanması hakkında uygun bir formda bilgi sağlayacaktır.

Sözleşmenin tarafları, tüketicilerin çevresel seçenekler hakkında bilgilendirilmesini sağlayacak şekilde yeterli miktarda ürün bilgisinin kamu açısından kullanılabilir hale getirilmesini sağlamak üzere mekanizmalar geliştirecektir.

Sözleşmenin tarafları, uygun olması durumunda, uluslararası süreçleri göz önünde bulundurarak, kamunun ulaşılabilirliğini sağlayacak şekilde, standartlaştırılmış rapor almaya imkan verecek, bilgisayar ortamına aktarılmış kirlilikle ilgili veri tabanı veya kayıtlama sistemlerini ulusal ölçekli olarak kurmak üzere aşamalar gerçekleştirilecektir. Bu tür bir sistem, belirli faaliyetlerden kaynaklanan ve alıcı ortamlara saha içi ve saha dışı arıtım ve bertaraf sahalarına bırakılan ve taşınan su, enerji gibi belli madde ve ürünleri içerebilir.

B- Karar Vermede Halkın Katılımı

• Sözleşmeye göre kimler çevresel kararlara katılabilir?

Tüm ilgililer katılabilir. Bu ilgililer, çevresel karar verme sürecinden etkilenenler veya etkilenmesi muhtemel olanlar ya da konuya ilgi duyan halktır. Çevre alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin ve derneklerin çevresel kararlara katılabilmesi Sözleşme ile teminat altına alınmıştır.

• Sözleşmeye göre hangi çevresel karar verme süreçlerine halkın katılımından söz edilebilir? ²

Sözleşmede düzenlenen 3 farklı karar türü ile ilgili olarak halkın katılım yolları da değişmektedir. Bu kararlardan ilki, Sözleşmenin 6. maddesinde düzenlenmektedir. Sözleşmenin EK 1'inde yer alan enerji sektörü, metal üretimi ve işlenmesi, maden endüstrisi, kimya endüstrisi, atık yönetimi gibi faaliyetler çevre üzerinde potansiyel olarak önemli etkileri olan faaliyetlerdir. Kararlar, alanın tarifini, tesislerin inşası ve işletilmesini kapsayabilir. Ulusal savunma amaçlı faaliyetler ise istisna edilebilir. Genetik olarak Değiştirilmiş Organizmalara (GDO) dair karar verme süreçleri Ek 1 listesine dahil edilmemişse de devlet bu madde hükümlerini, 'uygulanabilir ve uygun ölçüde' GDO'ların çevreye kasıtlı salınımına dair karar verme süreçlerinde uygulamakla da yükümlüdür.

İkinci tür kararlar plan ve programlara ilişkindir. Bu kararlar, her ölçekteki sektörel planları, çevre düzeni planlarını, çevre eylem planlarını ve çevre politikalarını içermektedir. Sözleşmenin 7. Maddesinde çevreyle ilgili plan ve programların hazırlanması sırasında halkın katılımı için devletin en uygun pratik yolları geliştirmesi gerektiği düzenlenmektedir.

Son tür katılım türü ise, kanunların ve düzenleyici işlemlerin hazırlanması sürecine ilişkindir. Sözleşmenin 8. maddesinde devletlerin, norm hazırlanması sürecine katılım yollarını öngörülmesi gerektiği düzenlenmiştir.

• Sözleşmeye göre halkın katılımına açık kararla ilgili olarak kamu otoritelerinin yükümlülüğü nedir?

Kamu otoriteleri, halkın katılım prosedürleri, halkın yazılı olarak ya da uygun olması durumunda, faaliyet sahibinin de yer aldığı halkın katılımı toplantılarında ifade yoluyla, planlanan faaliyete ilişkin yorum, bilgi, analiz ya da görüşlerini sunmasına izin vermelidir.

Devlet, kararda halkın katılımı sonucunun dikkate alınmasını garanti etmelidir.

Karar kamu otoritesi tarafından alındığında, halkın uygun prosedürler ile alınan karar hakkında hemen bilgilendirilmesini sağlayacaktır. Sözleşmeye göre kararın dayandığı gerekçeler ve mütalaalar ile birlikte karar metnini halk tarafından erişilebilir kılınması esastır.

2 Bu soru ve yanıtı, Avrupa ECO Forumu'nun Halkın Katılımı Kampanyası kapsamında Türkiye'de de Aarhus Sözleşmesinin tanımını amaçlayan kitapçığından yararlanılarak hazırlanmıştır. Aarhus Sözleşmesi: Çevresel Demokrasi İçin Rehberiniz, Editör: Mara Silina Yardımcı Editör: Erol Hofmans Tercüme: Esra Başak, Avrupa ECO Forumu'nun 2000 yılında çıkarmış olduğu bir yayının güncellenmiş hali, s.11.

Devlet, ulusal mevzuatı çerçevesinde yapılabilir ve uygun olduğu dereceye kadar katılım araçlarını, genetik olarak değişikliğe uğramış organizmaların (GDO) çevreye kasti olarak bırakılması hususunda izne konu kararlara uygulayacaktır.

- **Sözleşmeye göre devletler çevre ile ilgili plan ve programların hazırlanması aşamasında da halkın katılım araçlarını kullanmalı mıdır?**

Evet. Sözleşmeye taraf devlet, gerekli bilgileri halka sağlamış olarak, şeffaf ve eşitlikçi bir çerçevede, çevre ile ilgili planların ve programların hazırlanması sırasında, halkın katılımı için uygun pratik yolları sağlamalıdır. Bu çerçevede, Sözleşme'nin 6. maddesinin 3., 4. ve 8. paragrafları uygulanacaktır.

- **Sözleşmeye göre çevreye ilişkin düzenleyici işlemlerin hazırlığında da halkın katılım gösterebilir mi? İdarenin bu konuda yükümlülüğü nedir?**

Evet. Sözleşmeye taraf devlet, uygun bir aşamada, çevre üzerinde önemli bir etkisi olabilecek yürütmeye yönelik düzenlemelerin ve diğer genel olarak uygulanabilir yasal olarak bağlayıcı kuralların kamu otoriteleri tarafından hazırlanması sırasında, alternatifler hala açıkken, halkın katılımı için çaba harcayacaktır. Bu kapsamda, aşağıdaki aşamalar gerçekleştirilmelidir:

- a. Etkin bir katılımı için zaman çerçeveleri belirlenmelidir,
- b. Taslak kurallar yayımlanmalı ya da diğer bir şekilde halk tarafından erişilebilir kılınmalıdır,
- c. Halka, doğrudan ya da danışman kuruluşlar aracılığı ile yorum yapma fırsatı verilmelidir.
- d. Halk katılımının sonuçları mümkün olduğu kadar dikkate alınmalıdır

C- Yargıya Başvuru

- **Sözleşme kapsamında kimlerin yargısal yollara başvuru hakkı güvence altına alınmıştır?**

Ulusal mevzuatları çerçevesinde bilgi talebinin kısmen ya da tamamen göz ardı edildiği, haksız yere reddedildiği, yeterli yanıt verilmediği ya da diğer bir şekilde söz konusu maddenin hükümlerine göre karşılanmadığını düşünen herhangi bir birey, bir mahkemeye ya da kanunla kurulan diğer bir bağımsız ve tarafsız kuruluşun önünde, işlemlerin gözden geçirilmesi için başvuru hakkına sahiptir.

- **Sözleşme kapsamında yargısal başvurularda dava konusu ile davacı arasında özel ehliyet şartı aranmakta mıdır?**

Sözleşme, "yeterli menfaate sahip kişilerin" veya "hak kaybına uğrayanların" ulusal mevzuatın öngördüğü şartlara haiz olmaları durumunda özel ehliyet şartı taşımaları gerekmediğini düzenlemektedir. "Yeterli menfaat" ya da "hak kaybı"nın ne olduğu, ulusal hukukun gereklerine göre ve Sözleşmenin kapsamı çerçevesinde, "ilgili herkesin" yargıya başvuru hakkını sağlayacak biçimde belirlenmektedir.. Her ülkenin ulusal hukukuna uygun olarak, yargısal

başvuru hakkını oldukça geniş ele alan Sözleşme, sivil toplum kuruluşları için ise, “çevresel karar verme sürecinden etkilenen veya muhtemel etkilenecek olma” şartını yeterli görmektedir. Ulusal mevzuatın yargıya başvurmadan önde idari başvuru yollarının tüketilmesi şartını aradığı hallerde ise, bu şartın da sağlanması gereklidir.

- **Yargılama giderleri ile ilgili olarak Sözleşmenin öngördüğü kriterler nedir?**

Sözleşmeye göre devletler, ,yeterli ve etkili çözümler sağlayacak; adil, hakçı, zamanlı ve de caydırıcı derecede pahalı olmayacak yargılama yollarını sağlamakla yükümlüdür. Bu yolla edinilen kararlar yazılı olarak verilecek ya da kaydedilecektir. Mahkemelerin ve mümkün olduğunda diğer kurumların kararları, halk tarafından erişilebilir olacaktır.

- **Sözleşmenin, mali gücü olmadığı için yargısal yollara başvuramayanlar hakkındaki önerisi nedir?**

Sözleşmeye göre devletler, idari ve yargısal inceleme usullerine başvuru hakkında halkın bilgilendirilmesini sağlayacak ve yargıya başvurunun önündeki mali ve diğer engellerin ortadan kaldırılması ya da azaltılması için uygun yardım mekanizmalarının kurulmasını temin etmekle yükümlüdür.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE

ÇEVRESEL BİLGİ

Anayasa'nın 74. maddesine göre, vatandaşlar ve karşılıklılık ilkesi gözetilmek şartıyla yabancılar, kendileri veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından veya Türkiye Büyük Millet Meclisinden başvuruda bulunma hakkına sahiptir. Bu düzenleme, vatandaşların çevresel konularda ilgili idarelere yapacakları başvuruların Anayasal dayanağı olarak kabul edilebilir.

Öte yandan Anayasa'nın 56. maddesinde düzenlenen sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı da, vatandaşların çevresel bilgilere ulaşmak ve bu alanda alınan kararlara katılım sağlamak konusundaki haklarının diğer dayanağıdır. Çünkü çevre hakkının temelini oluşturan çevre hukuku ilkelerinin başında, katılım ilkesi gelmektedir.

Anayasa'nın 125 maddesine göre, idarenin tüm işlem ve eylemleri yargısal denetime tabidir. Buna göre, ilgililerin çevresel konularda alınan kararların yargısal denetimini sağlamak suretiyle, daha önce alınan idari kararlara katılım göstermesi mümkündür. Diğer bir anlatımla, idari kararların alınması aşaması ile ilgili olmasa da, alınan kararların hukuka uygun olup olmadığına denetlenmesini sağladığından yargısal başvuru da, çevresel bilgiye katılımın önemli bir aracıdır.

Yukarıda yer verdiğimiz Anayasal düzenlemelere uygun olarak, çevresel bilgiye erişim ile ilgili olarak Bilgi Edinme Hakkı Kanunu dışında, çeşitli kanunlar dikkat çekmektedir. Bu konuda, 2577 (İdari Yargılama Usulü Kanunu), "5271 (Ceza Muhakemesi Hukuku Kanunu), 6100 (Hukuk Muhakemesi Kanunu), 6098 (Türk Borçlar Kanunu), 2872 (Çevre Kanunu), 492 (Harçlar Kanunu), 5726 (Tanık Koruma Kanunu), 2797 (Yargıtay Kanunu), 5237 (Türk Ceza Kanunu), 4721 (Türk Medeni Kanunu), 6831 (Orman Kanunu), 2575 (Danıştay Kanunu) sayılı Kanunlarda hükümler yer almaktadır."³

Sayılan bu kanunlardan konumuz ile ilgili ve en önemli iki tanesi 2872 sayılı Çevre Kanunu ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'dur. Söz konusu kanunlar, çevresel bilgiye erişim ile ilgili olarak Türkiye'deki temel düzenlemeler olmaları yanısıra, Aarhus Sözleşmesi'ni henüz imzalamayan Türkiye'nin sözleşmeye taraf olabilmesini sağlayacak hukuki altyapıyı

3 Çağla Çelik, Devrim Elvan, **Aarhus Sözleşmesi Kapsamında Türkiye'de Ormancılıkta Yargıya Erişim Konusunda Bir Araştırma**, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, C.2, S.2, Y.Bahar 2017, s. 252.

ve idare pratiğini kurmaktadırlar. Diğer yandan, her iki Kanununun uygulamasına ilişkin yönetmelikler de çevresel bilgiye erişim ve katılım konusunda önemli usul hükümleri öngörmektedir.

A- Çevre Kanunu

Çevre Kanunu'nun çevresel bilgiye ve katılım ilkesine ilişkin düzenlemeleri, başta Aarhus Sözleşmesi olmak üzere bilgiye erişim ve kararlara katılım konusundaki uluslararası hukukun diliyle ve yöntemleriyle uyumludur. Bu bağlamda Çevre Kanunu ve bu Kanuna dayanarak çıkarılan Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği'nin geliştirdiği yöntem ve usuller önem arz eder.

Çevre Kanunu'nun 3. maddesinin (e) bendine göre katılım, çevre politikalarının esasını oluşturan temel ilkelerden biridir. Bu maddeye göre, "Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür." Maddeye göre Bakanlık ve yerel yönetimler çevresel konularda alacakları kararlara, sivil toplum kuruluşlarının ve vatandaşların katılmalarını sağlayacak araçları da yaratmakla yükümlüdür.

Çevre Kanunu'nun 2.maddesinde yer alan çevresel bilgi kavramının tanımı, hangi tür kararların çevresel bilgi edinme hakkının konusunu oluşturduğunu düzenlemektedir. Bu maddeye göre çevresel bilgi, "su, hava, toprak, bitki ve hayvan varlığı ile bunları olumsuz etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan faaliyetler ve alınan idari ve teknik önlemlere ilişkin olarak mevcut bulunan her türlü yazılı, sözlü veya görüntülü bilgi ve veri"dir. Söz konusu tanım, bilgiye erişim hakkı söz konusu olduğunda ilgililere geniş olasılıklar sağlamaktadır.

Kanun'un "Bilgi Edinme ve Başvuru Hakkı" başlıklı 30. maddesinde ise, "Herkes, 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında çevreye ilişkin bilgilere ulaşma hakkına sahiptir. Ancak, açıklanması halinde üreme alanları, nadir türler gibi çevresel değerlere zarar verecek bilgilere ilişkin talepler de bu Kanun kapsamında reddedilebilir." hükmüne yer verilmiştir. Aarhus Sözleşmesi'nin herhangi bir koşul aramadan halka çevresel bilgilere erişim hakkını tanıdığı gözetildiğinde, Kanun'un 30. maddesinin Aarhus Sözleşmesi ile uyumu vurgulanmaya değerdir.

Çevre hukukunun temel ilkelerinden bir diğeri olan önleme ilkesi, çevre henüz kirlenmeden korunmasını sağlamak üzere önlem alınması gerektiği ile ilgilidir. Çevresel etki değerlendirmesi de, henüz planlama aşamasında olan bir faaliyetin olası çevresel etkileri ile ilgili olduğundan, ÇED sürecinin çevre hukuku açısından önemli iki özelliği vardır. Bunlardan ilki, çevre kirliliği oluşturması muhtemel faaliyetin başlamadan önlenmesini sağladığı için önleme ilkesi ile uyumlu olması; ikincisi de halkın katılımına imkan veren araçlara sahip olmasıdır. Bu nedenle, ÇED'e ilişkin süreçte, usul ve kurallara uyulmasını sağlamak için idarenin denetimi ayrı bir öneme sahiptir. Çevre Kanunu'nun 10. maddesinde, 'Çevresel Etki Değerlendirilme' sürecinin hukuki çerçevesi çizilmiştir. Bu maddeye göre, sonucunda çevre kirlenmesine neden olma ihtimali bulunan birtakım faaliyetlerin yürütücüsü olacak

kurum, kuruluş ve işletmeler, bu faaliyetlere başlamadan önce 'çevresel etki değerlendirme raporu' veya 'proje tanıtım dosyası' hazırlamakla yükümlüdürler. Ayrıca maddenin 2. fıkrasında, 'çevresel etki değerlendirmesi olumlu kararı' veya 'çevresel etki değerlendirmesi gerekli değildir kararı' alınmadıkça, bu projelere onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilmeyeceği belirtilmiştir.

Yapılan açıklamalar ışığında, 16.12.2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 'Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin, ÇED sürecine tabi kılınmış faaliyetler hakkında yaptığı iki liste ve bu listelerde yer alan faaliyetler hakkında yönetmeliğin öngördüğü süreçler Aarhus Sözleşmesinin Ek 1'inde yer alarak Sözleşmenin 6. maddesinde de ifade edilen ve halkın katılımının esas olduğu faaliyetlerle örtüşmektedir.

ÇED Yönetmeliği'nin 9. maddesi halkın katılımı konusunu düzenlemektedir. Bu maddeye göre, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı halkı yatırım konusu proje hakkında bilgilendirmek üzere belirlenen kurum veya kuruluşlar aracılığı ile ilanı daha önce yapılacak yer ve tarihte, proje sahibinin de katılımıyla bir toplantı gerçekleştirmesi gerekmektedir. Söz konusu düzenleme katılım ilkesini doğrudan düzenleyen en önemli maddedir. Buna göre halkın katılımı, öncelikle yatırımın bulunduğu bölgede yaşayan ve yatırımın çevresel etkilerinden doğrudan etkilenecek kişiler ile diğer kişilerim, yatırımın henüz başlangıç aşamasında ve yatırımın izin aşamasında söz konusu yatırımın çevresel etkileri doğmadan, doğrudan yatırımcıya soru sorabildiği ve itirazlarını Bakanlık düzeyinde sunabildiği bir katılım toplantısıdır. Yönetmeliğin tanımlar ve kısaltmalar başlıklı 4. maddesinde halk; "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile ulusal mevzuat çerçevesinde bir veya daha fazla tüzel kişi veya bu tüzel kişilerin birlik, organizasyon veya gruplarıdır". şeklinde düzenlenmiştir. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarını da kapsayan söz konusu düzenlemenin Aarhus Sözleşmesi ile uyumlu olduğu ifade edilmelidir.

B- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu

Bilgi edinme hakkı 2004 yılında yasal, 2010 yılında Anayasal güvence altına alınmıştır. Bu kapsamda hakkın kapsamına ve kullanılması usulüne ilişkin düzenlemeler uygulama teamüllerinin oluşmasına yetecek kadar bir süredir yürürlüktedir.

Anayasa'nın 74. Maddesi'ne, 2010 yılında yapılan değişiklikle, "herkes [...] bilgi edinme hakkına sahiptir" ibaresi eklenmiştir. Bu düzenlemeyle, bilgi edinme hakkı, siyasal haklar bölümünde, temel bir hak olarak düzenlenmiştir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu da anayasal dayanağı bulunan bu hakka ilişkindir. Kanunda, bilgi edinme hakkı tanınan kişiler, kurum ve kuruluşların bilgi talebi karşısında ne yapmaları gerektiği, bilgi edinme hakkının sınırları, Bilgi Edinme Kuruluna itiraz şekli, başvurunun reddi halinde yargısal başvuru ve kanuna aykırı hareketlerin sonuçları düzenlenmektedir.

"Bilgi edinme hakkı, temel bir hak olarak doğrudan doğruya kullandığında, kişi, fiziki açıdan güvenlik içinde olup olmadığını ve biyolojik, bedensel, maddi ve manevi bütünlüğünün devlet tarafından korunup korunmadığını bilmek ister. Bu bütünlüğün korunmasına ilişkin her türlü bilgiye sahip olmak, bilgi edinme hakkının unsurlarından birincisidir. Diğer yandan

ise kişi, hayatta kalmak için varlık koşullarına ilişkin bilgiye sahip olmak ister. Kişinin varlık koşulları zamana, mekana ve ölçüğe göre değişse de en temelde kişi asgari olarak, yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik, ekolojik koşullara ve varlığını sürdürmesinin koşullarına ilişkin bilgiye sahip olmalıdır. Bu koşullara ait bilgiye sahip olmak demek, asgari düzeyde, toplum içinde kişinin varlığını sürdürmesi için olmazsa olmazlara sahip olması demektir.” Bu kapsamda, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve uygulama yönetmeliği, çevresel bilgiye ilişkin özel bir düzenleme içermemekle birlikte, çevresel konularda sıkça başvurulmuş bir usulü araçtır. Bu aracın aktif ve etkin kullanılması idarenin çevresel konularda aldığı kararlarda özeni ve dikkatini arttırmasını sağlarken, ilgililerin yaşamlarına ve çevrenin geleceğine ilişkin çevre hakkından kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmesini sağlamaktadır. Diğer yandan, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun kimi kısıtlılıkları da çevresel bilgiye erişmek isteyenler açısından önemli eksikliklere neden olmaktadır. Özellikle de hakkın kapsamını oluşturan bilgi ve belgenin tanımı, haktan yararlanabilecek kişilerin kapsamı ile hakkın kapsamı dışında tutulan istisna bilgi ve belgelerin içeriği, çevre ile ilgili konularda önemli engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevresel bilgilerin daha çok şirketlerde ve ticari faaliyet yürüten kişilerde olduğu gözönüne alındığında bilgi edinme hakkını yalnızca kamu idarelerine yöneltilecek türde bir usul öngörmesi önemli bir sorundur.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 3. maddesinde, “Bilgi: Kurum ve kuruluşların sahip oldukları kayıtlarda yer alan bu Kanun kapsamındaki her türlü veriyi,” Belge: Kurum ve kuruluşların sahip oldukları bu Kanun kapsamındaki yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plân, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını” ve “Bilgi veya belgeye erişim: İstenen bilgi veya belgenin niteliğine göre, kurum ve kuruluşlarca, başvuru sahibine söz konusu bilgi veya belgenin bir kopyasının verilmesini, kopya verilmesinin mümkün olmadığı hâllerde, başvuru sahibinin bilgi veya belgenin aslını inceleyerek not almasına veya içeriğini görmesine veya işitmesine izin verilmesi” biçiminde tanımlanmıştır. Tanımlar göstermektedir ki bilgi ve belge kavramları Aarhus Sözleşmesi tanımlarını kapsayacak ölçüde geniştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununa göre herkes bilgi edinme hakkına sahiptir. Kanunda Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyebilecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanacağı da düzenlenmektedir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununa göre, bilgi ve belge taleplerinin yöneltilebileceği kişiler, diğer bir deyişle bilgi verme yükümlülüğü bulunanlar, kurum ve kuruluşlardır. Diğer bir deyişle, kurum ve kuruluşlar Kanunda belirtilen istisnalar dışındaki tüm bilgi ve belgeleri vermekle yükümlüdür. Bu istisnalar ise, “yargı denetimi dışında kalan işlemler, devlet sırrına ilişkin bilgi veya belgeler, ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi veya belgeler, istihbarata ilişkin bilgi veya belgeler idarî soruşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler, adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler, özel hayatın gizliliği, haberleşmenin gizliliği, ticarî sır, fikir ve sanat eserleri, kurum içi düzenlemeler, kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiyeler, tavsiye

ve mütalaa talepleri, gizliliği kaldırılan bilgi veya belgeler”dir. Bu noktada önemle vurgulanması gereken hususlardan biri de çevresel bilgiler söz konusu olduğunda ticari sır kavramı gibi istisnaların dar yorumlanması gerektiği ya da bilgi ve belgelerin söz konusu istisnalar kapsamında olduğu gerekçesiyle topyekun Kanun kapsamında çıkarılmayarak durum hal ve şartlarına göre ve ilgili özel yerleri sansürlenerek paylaşılmasının gerektiğidir. Çünkü çevresel bilginin paylaşılmasından beklenen kamu yararının diğer yararların üzerinde olduğu tartışmasızdır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 5. maddesinde, kamu kurum ve kuruluşlarının başvuruları etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlü olduğu düzenlenmektedir. Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğine göre bu kurum ve kuruluşlar,

1. Merkezi idare kapsamındaki kamu idareleri ile bunların bağlı, ilgili veya ilişkili kuruluşları,
2. Köyler hariç olmak üzere mahalli idareler ve bunların bağlı ve ilgili kuruluşları ile birlik veya şirketleri,
3. T.C. Merkez Bankası, İMKB ve üniversiteler de dahil olmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz olarak enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşları,
4. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, olarak sayılmıştır.

Sonuç olarak, Aarhus Sözleşmesi'nin bu kapsamı genişleten bir tanım sunduğu belirtilmelidir.

Kanun'un 11. maddesine göre, kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye erişimi onbeş iş günü içinde sağlarlar. Maddede zorunlu durumlarda bu sürenin 30 iş gününü aşamayacağı da düzenlenmiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun uygulanması ile ilgili esas ve usullerin belirlenmesi amacına yönelik olarak, 27 Nisan 2004 tarihli Resmi Gazete 'de Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik yayınlanmıştır.

C- İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları

Fevzi Kayacan Başvurusu (2) (Başvuru Numarası: 2013/2513) Karar Tarihi: 21/4/2016

Ahmet İsmail Onat Başvurusu (Başvuru Numarası: 2013/6714) Karar Tarihi: 21/4/2016

Hüseyin Tunç Karlık Ve Zahide Şadan Karlık Başvurusu (Başvuru Numarası: 2013/6587) Karar Tarihi: 24/3/2016 R.G. Tarih Ve Sayı: 6/5/2016-29704

Mehmet Kurt Başvurusu (Başvuru Numarası: 2013/2552) Karar Tarihi: 25/2/2016 R.G. Tarih Ve Sayı: 20/5/2016-29717

KAYNAKLAR

Aarhus Sözleşmesi: Çevresel Demokrasi İçin Rehberiniz, Editör: Mara Silina Yardımcı Editör: Erol Hofmans Tercüme: Esra Başak, http://www.participate.org/index.php/publications/books-leaflets-booklets/item/download/68_8039c3c91789268284fc1258001c5fe4.

Ahmet M. Güneş, Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 17-18, Sayı: 26, 27, 28, 29, Yıl: 2012-2013, s. 25-40.

Ahmet M. Güneş, Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, S. 13, s.299- 333.

Ahmet M. Güneş, Uluslararası Çevre Hukuku Üzerine Bir İnceleme, İÜHF M C. LXX, S. 1, 2012, s. 83 - 114.

Arif Ali Cangı, Aarhus Sözleşmesi Bir Hak Olarak Bilgilenme, Türk Toraks Derneği Güz Sempozyumu, Hava Kirliliği ve Akciğer Sağlığı, 18-19 Kasım 2017

Aynur Aydın Coşkun, Aarhus Sözleşmesinin İdare Hukuku Açısından İrdelenmesi, İnsan Hakları Yıllığı, C. 23-24,2001-2002, s. 147-160.

Çağla Çelik, Devrim Elvan, Aarhus Sözleşmesi Kapsamında Türkiye'de Ormanlıkta Yargıya Erişim Konusunda Bir Araştırma, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, C.2, S.2, Y. Bahar 2017, s. 245-261.

Çevre İçin Küresel Anlaşma, Editör: M.Fevzi Özlüer, Çeviri: Serde Atalay, Ekoloji Kolektifi Derneği Yayını, Ankara, Mayıs 2018.

M. Fevzi Özlüer, Bilgi Edinme Hakkı Rehberi ve Uygulama Örnekleri, Ekoloji Kolektifi, Ankara, 2016.

Melike Erdoğan, Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı Açısından Aarhus Sözleşmesi ve Türkiye Üzerine Değerlendirme, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.9, S.43, s.1812-1817.

Sevim Budak, Seda Yurtcanlı, Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı Bakımından Aarhus Sözleşmesi, Türkiye ve Fransa Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, XI. KAYFOR Bildiriler Kitabı, TODAİE, Ankara, 2013, s.839-851.

Seda Yurtcanlı Durmaz, Çevre Örgütlerinin Çevresel Yönetime Katılma Sürecinde Dayandığı Haklar, TBB Dergisi 2013 (107), s.173-198.

ÇEVRESEL KONULARDA BİLGİYE ERİŞİM, KARAR VERMEDE HALKIN KATILIMI VE YARGIYA BAŞVURU SÖZLEŞMESİ

AARHUS, DANİMARKA, 25 HAZİRAN 1998

Bu Sözleşmenin Tarafları,

İnsan çevresi üzerine Stockholm Bildirgesi'nin 1. prensibini hatırlatarak, Ayrıca, Çevre ve Kalkınma üzerine Rio Bildirgesi'nin 10. prensibini de hatırlatarak,

Ek olarak, Dünya Doğa Şartı'na dair 28 Ekim 1982 tarih ve 37/7 sayılı BM Genel Kurulu kararı ile herkes için sağlıklı bir çevrenin garanti altına alınması hususundaki ihtiyaca dair 14 Aralık 1990 tarih ve 45/94 sayılı BM Genel Kurulu kararını hatırlatarak,

8 Aralık 1989 tarihinde Almanya'nın Frankfurt kentinde yapılan Dünya Sağlık Örgütü'nün Birinci Avrupa Çevre ve Sağlık Konferansı'nda kabul edilen Avrupa Çevre ve Sağlık Şartı'nı hatırlatarak,

Çevre şartlarını korumak, muhafaza etmek, geliştirmek ve sürdürülebilir ve çevresel açıdan duyarlı bir kalkınma sağlamaya yönelik olan gereksinimi onaylayarak,

Çevrenin yeterli bir şekilde korunmasının, insan refahı ve yaşam hakkı dahil olmak üzere temel insan haklarından yararlanılması açısından hayati olduğunu tanıyarak,

Ayrıca, her bireyin, hem bireysel hem de diğer bireylerle ortak olarak sağlığı ve refahı ve görevleri açısından uygun olan bir çevre içerisinde yaşamaya, bugünkü ve gelecekteki nesillerin yararına çevreyi koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğunu da tanıyarak,

Bu hakkı teyit edebilmek ve bu görevi gözetebilmek üzere vatandaşların bilgiye erişime sahip olmaları, karar alma sürecine katılıma hak kazanmaları ve çevresel konularda yargıya başvuruda bulunmaya sahip olmaları gerektiğini düşünerek ve bu açıdan vatandaşların haklarını kullanmaları için yardıma ihtiyaç duyabileceklerini doğrulayarak,

Çevresel konularda bilgiye erişimin ve karar alma sürecine halk katılımının artmasının kararların kalite ve uygulanması şansını arttırdığı, çevresel konularda halkın bilinçlendirilmesine katkıda bulunduğunu, halka kaygılarını belirtmek üzere fırsat tanıdığını ve kamu otoritelerinin bu gibi kaygıları doğru bir şekilde göz önünde bulundurmalarını sağladığını tanıyarak,

Bu şekilde karar alma sürecinde şeffaflığı arttırmayı ve çevresel kararlar için halk desteğini güçlendirmeyi amaçlayarak,

Hükümetin tüm düzeylerinde şeffaflığın tercih edilebilirliğini tanıyarak ve kanun yapıcı organları kararlarında bu Sözleşmenin prensiplerini uygulamaya davet ederek,

Ayrıca, çevresel konularda karar verme sürecine katılım prosedürleri hakkında halkın bilgilendirilme, bunlara serbest bir şekilde erişme ve bunları nasıl kullanacağını öğrenme gereksinimini de tanıyarak,

Ek olarak, sırasıyla vatandaşların, sivil toplum örgütlerinin ve özel sektörün çevre korumada oynayabilecekleri rollerin önemini tanıyarak,

Çevrenin ve sürdürülebilir kalkınmanın daha fazla anlaşılmasını sağlamak üzere, çevre eğitimini geliştirmeyi, çevre ve sürdürülebilir kalkınmaya etki eden kararlar hakkında halkın yaygın olarak bilinçlendirilmesini ve katılımını teşvik etmeyi arzu ederek,

Bu çerçevede, basın, elektronik ya da diğer iletişim şekillerinden yararlanmanın önemine dikkat çekerek,

İdari karar alma süreci içerisinde çevresel konuları tam olarak entegre etmenin ve bunu müteakip kamu otoritelerinin doğru, kapsamlı ve güncel çevresel bilgiye sahip olmalarına dair gereksinimin önemini tanıyarak,

Kamu otoritelerinin çevresel bilgiyi kamu çıkarına muhafaza ettiğini teyit ederek,

Meşru çıkarların korunması ve kanunun yürütülmesi için, etkin yargı mekanizmalarının, organizasyonlar dahil olmak üzere, kamuya açık olması gerektiğini düşünerek,

Tüketicilerin çevresel seçenekler hakkında bilgilendirilebilmeleri için ürün bilgilerinin tüketicilere yeterli bir şekilde sağlanmasının önemine dikkat çekerek,

Kamunun, genetik olarak değişikliğe uğramış organizmaların çevreye kasti olarak bırakılması hakkındaki kaygısını ve bu konuda karar alma sürecinde daha fazla şeffaflık ve daha fazla halk katılımı için olan gereksinimini tanıyarak,

Bu Sözleşmenin uygulanmasının, Birleşmiş Milletler-Avrupa Ekonomik Komisyonu (AEK) bölgesinde demokrasiyi güçlendirmeye katkıda bulunacağı hakkında ikna olmuş olarak,

Bu açıdan AEK tarafından oynanan rolün bilincinde olarak ve 25 Ekim 1995 tarihinde Bulgaristan'ın Sofya kentinde yapılan "Avrupa İçin Çevre" konulu Üçüncü Bakanlar Konferansı'nda imza edilen Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun, Çevresel Bilgiye Erişim, Çevresel Karar Verme Sürecine Halk Katılımı hakkındaki prensiplerini diğer şeylerin yanısıra hatırlatarak, 25 Şubat 1991 tarihinde Finladiya'nın Espoo kentinde imzaya açılan "Sınıraşan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Sözleşmesi" ile her ikisi de 17 mart 1992'de Helsinki'de imzaya açılan Sınai Kazaların Sınır Ötesi Etkileri konulu Sözleşme ve Sınır Ötesi suların ve Uluslar arası Göllerin Kullanımı konulu Sözleşmede yer alan hükümleri akılda tutarak,

Bu Sözleşmenin kabul edilmesinin "Avrupa İçin Çevre" sürecinin daha fazla güçlendirilmesine ve Haziran 1998'de Danimarka'nın Aarhus kentinde yapılacak Dördüncü Bakanlar Konferansının sonuçlarına katkıda bulunmuş olacağının bilincinde olarak,

Aşağıdakiler üzerinde mutabık kalmışlardır:

Madde 1:

AMAÇ

Şimdiki ve gelecek nesillerdeki her bir insanın kendi sağlığı ve refahına uygun bir çevrede yaşama hakkının korunmasına katkıda bulunmak için, her bir Taraf, bu Sözleşme'nin hükümlerine uygun olarak, çevresel konularda bilgiye erişim, halkın karar alma süreçlerine katılımı ve yargıya başvurma hakkını garantiler.

Madde 2:

TANIMLAR

Bu Sözleşmenin amaçları açısından,

- 1- "Taraf", metinde aksi yönde bir açıklama bulunmadıkça, bu Sözleşmeyi İmzalayan Ülke anlamındadır.
- 2- "Kamu Otoritesi":
 - (a) Ulusal, bölgesel ve diğer düzeylerdeki hükümet;
 - (b) Ulusal yasalar çerçevesinde özel görev, faaliyet ya da hizmetleri de kapsayan kamu idari işlerini gerçekleştiren gerçek ya da tüzel kişiler;
 - (c) Yukarıda yer alan (a) ve (b) alt paragraflarının kapsamındaki herhangi bir kişi ya da kurumun kontrolü altında çevreyle ilgili kamu sorumluluğu ya da işlevine sahip olan ya da kamu servisi sağlayan diğer gerçek ya da tüzel kişiler;
 - (d) Bu Sözleşmeye Taraf olan, 17. maddede bahsedilen herhangi bir bölgesel ekonomik entegrasyon organizasyonunun kurumlarıdır.

Bu tanım, yargı ya da yasama yetkisi olan kurum ve kuruluşları kapsamaz.

3- "Çevresel Bilgi":

- (a) Hava, atmosfer, su, toprak, kara, peyzaj ve doğal alanlar, biyolojik çeşitlilik ve bi-leşenleri gibi çevre elemanlarının ve bunlara dahil olarak genetiği değiştirilmiş organizmaların durumu ve bunların aralarındaki etkileşimleri;
- (b) Enerji, gürültü, radyasyon gibi faktörler, idari önlemleri de kapsayan çevresel anlaşmalar, politikalar, mevzuat, planlar ve programlar, yukarıdaki (a) alt paragrafının kapsamındaki çevre elemanlarını etkileyen ya da etkilemesi muhtemel olanlar ve çevresel karar alma süreçlerinde kullanılan fayda-maliyet analizi ve diğer ekonomik analiz ve varsayımlar;
- (c) Çevre elemanları tarafından ya da bu elemanlar vasıtasıyla yukarıdaki (b) alt paragrafında işaret edilen faktörler, faaliyetler ya da önlemler tarafından etkilenen ya da etkilenebilecek olan; insan sağlığı ve güvenliği, insan hayatı, kültürel sitler inşa edilen yapıların durumları hakkında yazılı, görsel, işitsel elektronik ya da herhangi bir başka somut formdaki tüm bilgiler anlamındadır.

- 4- “Halk”; bir ya da daha fazla sayıda gerçek ya da tüzel kişiler ve ulusal mevzuat ve uygulamalara göre bunların dernekleri, organizasyonları ve grupları anlamındadır.
- 5- “İlgili Kamu”; çevresel karar süreçlerinden etkilenen ya da etkilenmesi muhtemel ya da süreçte menfaati bulunan kamu anlamındadır; bu tanımın amacıyla, çevresel korumayı geliştiren ve ulusal mevzuat çerçevesindeki gereklilikleri sağlayan sivil toplum örgütleri de menfaat sahibi olarak görülürler.

Madde 3:

GENEL HÜKÜMLER

- 1- Her bir Taraf, bu Sözleşme çerçevesinde çevresel konularda bilgiye erişim, halkın katılımı, yargıya başvurusunu temin eden gerekli yasal, düzenleyici tedbirleri ve diğer önlemleri alır ve bu bağlamda açık, şeffaf, tutarlı bir çerçeve oluşturur.
- 2- Her bir Taraf, halkın bilgiye erişiminde, karar süreçlerine katılımlarında ve çevresel konularda yargıya başvurularında devlet otoritelerinin ve çalışanlarının yardımcı olma ve yol göstermelerini sağlamaya yönelik çaba gösterir.
- 3- Her bir Taraf, halk arasında, karar süreçlerinde bilgiye nasıl erişileceği, katılım şekli ve yargıya ne şekilde başvurulacağı hakkında çevresel eğitimin düzeyini ve bilinci geliştirir.
- 4- Her bir Taraf, çevrenin korunmasına yardımcı dernek, organizasyon ve grupların uygun bir şekilde tanınması ve destek olunması konusunda hükümler koyar ve ulusal hukuk sistemlerinin bu hükümlerle uyumlu olmasını sağlar.
- 5- Bu Sözleşme'nin hükümleri, Taraflardan herhangi birinin çevresel konularda bilgiye erişim, halkın karar süreçlerine daha geniş katılımı, daha gelişmiş bir yargıya başvurma hakkını bu Sözleşme'nin getirdiğinden daha fazla sağlayan önlemlerin uygulanması hakkı üzerinde etki etmez.
- 6- Bu Sözleşme, çevresel konularda bilgiye erişim, halkın karar süreçlerine katılımı ve yargıya başvurma gibi mevcut hakların kaybına neden olmaz.
- 7- Her bir Taraf, uluslararası çevresel karar sürecinde ve uluslararası organizasyonların çevre ile ilgili konularda çerçevelerini oluşturmasında bu Sözleşme'de yer alan prensiplerin uygulanmasını teşvik eder.
- 8- Her bir Taraf, bu Sözleşme'nin hükümlerine uyumlu olarak haklarını kullanan insanların u sebepten dolayı herhangi bir cezaya çarptırılmamasını, baskıya ve tacize uğramamasını garanti eder. Bu, ulusal mahkemelerin yargısal işlemler için makul miktarlarda giderler belirleme yetkisine engel olmaz.
- 9- Bu Sözleşme'nin ilgili hükümleri çerçevesinde halk; vatandaşlık ya da milliyet ve ikametgah, tüzel kişi ise nerede tescil edildiği ya da faaliyetlerinin etkin merkezinin neresi olduğu konularında ayırım yapılmadan çevresel konularda bilgiye erişme, karar süreçlerine katılma ve yargıya başvurma haklarına sahiptir.

Madde 4:

ÇEVRESEL BİLGİYE ERİŞİM

1- Her bir Taraf, bu maddenin aşağıdaki paragraflarında bahsedildiği üzere, kamu otoritelerince, talep edilen her yerde, ulusal mevzuat çerçevesinde, aşağıda yer alan (b) alt paragrafına dahil olacak şekilde, çevresel bilgi talebine yanıt olarak, bilgiyi içeren asıl belgenin kopyaları da dahil olmak üzere, bu tip bilgilerin:

(a) menfaat aramadan,

(b) aşağıdakiler şeklinde olmadıkça talep edilen formda:

(i) Kamu otoritesi tarafından başka bir formda kullanmak mümkünse ve bilgiyi bu formda vermenin nedenleri belirtilmişse,

(ii) Bilgi başka bir formda mevcutsa

Halkın erişimine sunulması garanti edilir.

2- Paragraf 1'de bahsi geçen çevresel bilgi, bilginin kapsamı ve karmaşıklığı nedeniyle sürenin talepten sonraki iki aya kadar uzatılması haklı görülmedikçe, mümkün olan en kısa sürede, talepten sonra bir ay içinde kullanılabilir kılınır.

3- Aşağıdaki durumlar olduğu takdirde çevresel bilgi talebi reddedilebilir:

(a) Talebin sunulduğu kamu otoritesi, talep edilen bilgiye sahip değilse,

(b) Talep nedensiz olarak sunulmuş ya da çok genel formüle edilmişse ya da,

(c) Talep, tamamlanması süren bir materyali içeriyorsa ya da kamu yararı göz önüne alındığında ulusal hukuk ya da uygulamalarda muafiyete sahip olunan durumlar-
da veya kamu otoritelerinin iç yapısı ile ilgili ise.

4- Çevresel bilgi talebi, ifşasının ters etki yaratacağı şu durumlarda da reddedilebilir:

(a) Kamu otoriteleri için ulusal mevzuatlar çerçevesinde belirtilmiş gizliliğin gerekli görüldüğü yerlerde gizliliği zarara uğratacaksa,

(b) Uluslararası ilişkiler, ulusal savunma ya da kamu güvenliği olumsuz etkilenecekse,

(c) Adaletin işleyişi, adil yargılanma hakkı ya da kamu otoritesinin cezai veya disiplin niteliğindeki bir soruşturmasını yürütmesi olumsuz etkilenecekse,

(d) Ticari ya da endüstriyel bilginin gizliliği meşru ekonomik çıkarları korumak amacıyla hukuki olarak koruma altına alındığı durumda. Bu bağlamda çevre korunması ile ilgili emisyonlarla ilgili bilgiler ifşa edilir.

(e) Fikri hakların olumsuz etkilendiği durumlarda,

(f) Gerçek kişilere ait bilgilerin kamuya ifşasının kişiler tarafından izni verilmediğinden ve bu durum ulusal hukuk çerçevesinde hükme bağlanmışsa,

(g) Talep edilen bilgiyi yasal bir zorunluluk altında olmaksızın ya da sokulmaksızın sağlayan ve bu materyallerin yayınına rıza vermeyen üçüncü bir tarafın çıkarlarının olumsuz etkilendiği durumda,

(h) Bilginin alakalı olduğu üreme alanları, nadir türler vb alanların olumsuz etkilenmediği durumda.

Yukarıda bahsi geçen reddetme nedenleri, kamunun yararı ve talep edilen bilginin emisyonlarla ilgili olup olmaması göz önüne alınarak kısıtlayıcı bir şekilde yorumlanır.

- 5- Eğer bir kamu otoritesi talep edilen bilgiye sahip değilse, bu kamu otoritesi mümkün olan en kısa sürede başvuru sahibine talep edilen bilgi için başvurunun yapılabileceği doğru kurumla ilgili bilgi verir ya da talebi bu kuruma doğrudan iletir ve başvuruyu yapanı bu konuda bilgilendirir.
- 6- Her bir Taraf, yukarıda paragraf 3 (c) ve 4'te bahsi geçen ifşasının reddedileceği bilgilerle ilgili hiçbir önyargıda bulunmadan hareket eder ve bunlar dışındaki çevresel bilgilerin halka açılmasını sağlar.
- 7- Herhangi bir bilgi talebine cevaben verilen red cevabı talep yazılıysa ya da bu şekilde cevaplanması yönünde başvurulmuşsa yazılı olarak verilir. Red kararının nedenleri belirtilir ve 9. madde çerçevesinde hükme bağlanan yeniden incelenebilmesi hakkındaki prosedürle ilgili bilgi verilir. Talep edilen bilginin kapsamı ve karmaşıklığı cevap süresinin talepten itibaren 2 aya uzamasını haklı kılmadığı durumlarda red kararı mümkün olan en kısa sürede, talepten itibaren en geç bir ay içerisinde verilir. Başvuru sahibi uzatmayla ve bu uzatma süresini gerekli kılan nedenlerle ilgili haberdar edilir.
- 8- Her bir Taraf, kamu otoritelerinin bilgi vermek için belli bir ücret belirlemesine izin verir ancak bu ücret makul bir miktarı geçmez. Bilgi verme karşılığında ücret belirleme niyetindeki kamu otoriteleri bu ücretin hangi durumda ne zaman alınacağını, ücret tarifelerini başvuru sahibine sunar.

Madde 5:

ÇEVRESEL BİLGİNİN TOPLANMASI VE DAĞITILMASI

1-Her bir Taraf aşağıdaki hususlarla yükümlüdür:

- (a) Kamu otoritelerinin işlevleri ile ilgili çevresel bilgiye sahip olmaları ve bunları güncellemek,
- (b) Çevreyi önemli ölçüde etkileyebilecek, planlanan ya da hâlihazırdaki faaliyetler hakkında kamu otoritelerine yeterli bilgi akışının sağlanabilmesi için gerekli olan zorunlu sistemleri kurmak,
- (c) İnsan faaliyetleri nedeniyle ya da doğal nedenler sonucunda insan sağlığına ya da çevreye yönelik bir tehdit oluşursa halkın bu tehdidi önlemek ya da bu tehdit nedeniyle oluşan zararı azaltmak için alınacak önlemlerle ilgili kamu otoritesinin sahip olduğu bilgilerin tümünü etkiye maruz kalan bireylere anında ve gecikme olmaksızın dağıtmak.

- 2- Her bir Taraf, ulusal mevzuat çerçevesinde, kamu otoritelerince çevresel bilginin halk için sağlanması yönteminin şeffaf yürümesini ve çevresel bilgiye etkin olarak erişilmesini diğer şekiller dışında aşağıda yer alan şekilde de sağlar:
 - (a) Halka, konuyla ilgili kamu otoritelerinin elinde bulunan çevresel bilginin türü ve içeriği hakkında, bu bilgilerin ne şekilde kullanılabilir ve erişilebilir olacağının şartları ve koşulları hakkında ve bu bilgilerin elde edilme yöntemleri hakkında yeterli bilgiyi sağlar.
 - (b) Aşağıdaki gibi pratik düzenlemeler yapmak:
 - (i) Halkın ulaşabileceği liste, kayıt ya da dosyalar hazırlamak
 - (ii) Devlet memurlarının halkın bilgiye erişiminde bu Sözleşme çerçevesinde yardımcı olmaları
 - (iii) Temasa geçilecek noktaların tanımlanması
 - (c) Yukarıda alt paragraf madde (b) (i)'de bahsi geçen liste, kayıt ve dosyalarda bulunan çevresel bilgilere halk ücretsiz olarak ulaşır.
- 3- Her bir Taraf, çevresel bilginin halka açık olan telekomünikasyon sistemleri vasıtasıyla halk tarafından kolay erişilebilir durumdaki elektronik veri tabanlarında kullanılabilir olmasını sağlar. Elektronik yolla erişilebilecek bilgiler aşağıdadır:
 - (a) 4. maddede bahsi geçen çevre durum raporları
 - (b) Çevresel ya da çevre ile ilgili mevzuat metinleri
 - (c) Uygun olan çevre ile ilgili politikalar, planlar, programlar, çevre anlaşmaları ve
 - (d) Bu Sözleşme'nin hükümlerinin yerine getirilmesine yönelik ulusal hukukun uygulanmasını hızlandıran diğer bilgiler
- 4- Her bir Taraf, iki raporun arası üç ya da dört yılı geçmeyen düzenli aralıklarla çevrenin kalitesi ve çevre üzerindeki baskılar hakkındaki bilgilerin de dahil olduğu çevrenin durumuyla ilgili ulusal bir rapor hazırlar ve dağıtır.
- 5- Her bir Taraf, diğer şeylerin yanında ulusal mevzuatı çerçevesinde aşağıdaki belgeleri dağıtmak amacıyla önlemler alır:
 - (a) Hükümetlerin çeşitli basamaklarında hazırlanan çevreyle ilgili stratejiler, programlar ve eylem planları gibi hukuki ve politik belgeler ve bu belgelerin uygulamaları hakkındaki gelişim raporları,
 - (b) Çevresel konulardaki uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler,
 - (c) Çevreyle ilgili uygun olan diğer önemli uluslararası belgeler.
- 6- Her bir Taraf, çevre üzerinde önemli etkileri olan işletmecileri yürüttükleri faaliyetlerinin ve ürünlerinin çevresel etkileri hakkında, uygun olması durumunda, gönüllü ekolojik-etiketleme ya da ekolojik-denetim yoluyla ya da diğer yollarla halka bilgi vermesi için teşvik eder.

7- Her bir Taraf,

- (a) İlgili bulduğu ya da çevresel politika oluşturmada önemi gördüğü gerçekleri ve bunların analizlerini yayınlar.
- (b) Bu Sözleşme kapsamına giren konularda halkı ilgilendiren açıklayıcı materyali yayınlar ve kullanılabilir hale getirir.
- (c) Kamu faaliyetlerinin hükümetlerin tüm düzeylerinde yerine getirilmesi ya da kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi konularında bilgiyi uygun bir şekilde verir.

8- Her bir Taraf, çevresel seçenekleri hakkında tüketicilere ürünlerle ilgili bilgi verme ve bunu kamunun kullanımına açık hale getirmek üzere gereken mekanizmaları kurar.

9- Her bir Taraf, uygun olduğu koşullarda, uluslararası süreçleri de göz önünde bulundurarak, kamunu ulaşılabilirliğini sağlamak amacıyla standart rapor alma ve bilgisayar ortamında bulunan, kirlilikle ilgili bir veri tabanı veya kayıt sistemi ulusal ölçekte kurmak için gerekli adımları atar. Bahsi geçen bu tip bir sistem, ortama salınan ve taşınan su, hammaddeler, enerji gibi madde ve ürünleri içerir.

10-Bu madde içerisindeki hiçbir hüküm, Taraflar tarafından madde 4, paragraf 3 ve 4'e göre bazı çevresel bilgilerin halka açılmasını reddetme haklarına zarar vermez.

Madde 6:**BELİRLİ FAALİYETLERDEKİ KARARLARA HALKIN KATILIMI**

1- Her bir Taraf,

- (a) Ek-1'de listelenen planlanmış faaliyetlere izin vermek ya da vermemek konusundaki kararlar için bu maddenin hükümlerini uygular.
- (b) Ulusal mevzuatları çerçevesinde çevre üzerinde etkisi olabilecek ve buna ek olarak Ek-1'de listelenmemiş plan ve faaliyetler hakkındaki kararlarda bu maddenin hükümleri uygulanır. Bu bağlamda, Taraflar, bu şekilde planlanmış bir faaliyetin bu hükümlere tabi olup olmadığını belirlerler; ve
- (c) Eğer ulusal mevzuat çerçevesinde hükme bağlanmışsa, duruma göre değişebilecek şekilde, taraflar bu maddenin hükümleri, ulusal güvenliklerini korunmasına karşı engel teşkil edecekse ulusal güvenlikleri doğrultusunda planlanan faaliyetler için uygulamamaya karar verebilir.

2- İlgili kamu, duyuru yoluyla ya da uygun ise bireysel olarak çevresel karar sürecinin erken aşamalarında yeterli, zamanında ve etkin olarak uygun bir şekilde diğer şeylerin yanında aşağıda yer alan konula kapsamında da bilgilendirilir:

- (a) Hakkında karar alınacak, planlanan bir faaliyet ya da başvuru,
- (b) Muhtemel kararların ya da karar taslağının kapsamı,
- (c) Karar verecek kamu otoritesi,
- (d) Aşağıdakilerle ilgili prosedüre ve bunlara ne zaman erişileceği,

- (i) Prosedürün başlatılması,
 - (ii) Halkın katılım olanakları,
 - (iii) Halka duyurunun zamanı ve yeri,
 - (iv) İlgili bilginin edinilebileceği ve halk tarafından incelenmesi için bu bilgilerin tutulduğu kamu otoritesi,
 - (v) Soru ve yorum iletilebilecek ilgili kamu otoritesi ve ya resmi kuruluşun bu soru ve yorumları geri bildirimde bulunacağı zaman çizelgesi,
 - (vi) Planlanan faaliyetle ilgili hangi çevresel bilgilerin uygun ve mevcut olduğu.
- (e) Faaliyetin ulusal ya da sınır ötesi çevresel etki değerlendirme prosedürüne tabi olup olmadığı.
- 3- Halkın katılım prosedürleri, farklı durumlar için uygun yeterli zaman aralıklarını içerecek, yukarıdaki 2. paragrafa göre halkın bilgilendirilmesi ve çevresel karar sürecine hazırlanabilmesine ve katılabilmesine olanak tanır.
 - 4- Her bir Taraf, bütün seçenekler açık ve aktifken halkın erken katılımını sağlar.
 - 5- Her bir Taraf, uygun olduğu durumda, faaliyet sahiplerini, belli bir izin için başvurmadan önce, ilgili kamuyu tanınması, tartışmalara dahil olması ve başvurunun amacı ile ilgili bilgilere talep etmesi için teşvik eder.
 - 6- Her bir Taraf, ulusal mevzuatı çerçevesinde hükme bağlanmış, halkın karar süreçlerine katılımıyla ilgili bilgilerin ilgili kamu otoritesi tarafından ücretsiz olarak açılmasını sağlar. Bu madde 4'ün 3. ve 4. paragraflarında bahsi geçen bilgilerin kapalı tutulması hakkını engel teşkil etmediği takdirde gerçekleştirilir. İlgili bilgi, 4. maddeyi çiğnemeksizin en azından aşağıdaki bilgileri içerir:
 - (a) Tahmin edilen atık ve emisyonlar da dahil olmak üzere planlanan faaliyetin yerinin fiziksel ve teknik özelliklerinin tanımı,
 - (b) Planlanan faaliyetin ciddi çevresel etkilerinin tanımı,
 - (c) Emisyonlar da dahil, bu etkileri önlemek ve/veya azaltmak amacıyla alınması planlanan önlemlerin tanımı,
 - (d) Yukarıda bahsi geçenlerin teknik olmayan bir özeti,
 - (e) Faaliyet sahibi tarafından çalışılmış olan temel alternatiflerin taslağı; ve
 - (f) Ulusal mevzuat çerçevesinde, yukarıdaki 2. paragrafa uygun olarak, ilgili kamu tarafından düzenlenen, bilgisi verilecek mevcut olan ana rapor ve öneriler.
 - 7- Halkın katılımı için prosedürler, halka yazılı yollarla ya da uygun olduğu durumlarda faaliyet sahibinin de bulunduğu halkın katılımı toplantılarında ifade yoluyla, herhangi bir yorum, bilgi, analiz ya da görüşlerin halk tarafından sunulmasına olanak tanır.
 - 8- Her bir Taraf, halkın katılımının sonuçlarının dikkate alınmasını garanti altına alır.
 - 9- Her bir Taraf, karar kamu otoritesi tarafından alındığında, halkın uygun prosedürlerle karar hakkında zaman geçmeksizin bilgilendirilmesini sağlar. Her bir Taraf, kararın

alınmasına neden olan gerekçeler ve yorumlarla beraber karar metnini erişilebilir kılar.

- 10-Her bir Taraf, 1. paragrafta söz edilen bir faaliyetle ilgili kamu otoritesi tarafından bir değişikliğe ya da düzenlemeye gidildiği durumda, bu maddenin 2'den 9'a kadar olan paragraflarındaki hükümlerinin, uygun olan yerlerde mutadis mutandis uygulanmasını sağlar.
- 11-Her bir Taraf, ulusal mevzuat çerçevesinde, uygun ve gerçekleştirilebilir olduğu durumlarda, genetiği değiştirilmiş organizmalarla organizmaların çevreye kasten salınması konusunda bu maddenin hükümleri çerçevesinde yer alan izin koşullarınca değerlendirir.

Madde 7:

HALKIN ÇEVRE İLE İLGİLİ PLAN, PROGRAM VE POLİTİKALARA KATILIMI

Her bir Taraf, çevre ile ilgili plan ve programların oluşturulması sırasında halkın katılımını sağlamak amacıyla uygun olan pratik ve/veya diğer düzenlemelerin şeffaf ve eşitlikli bir çerçevede halka sunulmasını sağlar. Bu çerçevede, 6. madde, paragraf 3, 4 ve 8 uygulanır. Katılım sağlayabilecek halk, ilgili kamu otoritesince bu Sözleşme'nin amaçları düşünülerek belirlenir. Her bir Taraf, çevre ile ilgili politikalar hazırlanırken halkın katılımını sağlamak için çaba gösterir.

Madde 8:

HALKIN YÜRÜTMEYLE İLGİLİ DÜZENLEMELER VE/VEYA GENEL UYGULANABİLİRLİĞİ OLAN, YASAL OLARAK BAĞLAYICI NORMATİF ARAÇLARIN HAZIRLANMASINA KATILIMI

Her bir Taraf, uygun olan bir aşamada, kamu otoritelerince çevre üzerinde bir etkisi olabilecek yürütmeye yönelik düzenlemeler ve diğer genel uygulanabilirliği olan yasal bağlayıcılığa sahip kuralları hazırlarken, alternatiflere açık olduğu esnada halkın katılımı için çaba gösterir. Bu bağlamda, aşağıda yer verilen adımlar atılır:

- (a) Etkin bir katılımı sağlayabilmek için, belirli zaman çizelgeleri oluşturulmalı,
- (b) Taslak kurallar yayınlanmalı ya da başka şekilde halkın erişimi sağlanmalı,
- (c) Halkın doğrudan ya da danışman kuruluşlar aracılığı ile yorumda bulunmasına fırsat tanınmalıdır.

Halkın katılımının sonuçları olabildiğince fazla dikkate alınmalıdır.

Madde 9:

YARGIYA BAŞVURU

- 1- Her bir Taraf, ulusal mevzuatı çerçevesinde, herhangi bir birey bilgi talebinin madde 4'e göre dikkate alınmadığını, haksız yere reddedildiğini, kısmen ya da tamamıyla

yetersiz yanıtlandığını ya da bir şekilde, bahsi geçen maddenin hükümlerine göre karşılıksız kaldığı fikrinde ise, bu bireyin bir mahkeme ya da kanuni olan başka bir bağımsız ve tarafsız kuruluş gözleminde işlemlerinin gözden geçirilmesi için başvuru yapabilmesi hakkını bireye sağlar.

Tarafardan biri, bir mahkeme tarafından işlemlerin gözden geçirilmesini sağladığı bu durumlarda, bahsi geçen bireyin mahkeme dışında bağımsız ve tarafsız olan bir organ tarafından ya da kamu otoritesine ücretsiz ya da ucuz olan, hızlandırılmış bir prosedüre başvurma hakkını da sağlar.

Yukarıda paragraf 1’de bahsi geçen karar hükümleri bilgiye sahip ilgili kamu otoritesi tarafından geçerli kılınır. Nedenler yazılı olarak ve bu paragraf çerçevesinde en azından bilgiye erişimin nerde reddedildiği belirtilir.

2- Her bir Taraf, ulusal mevzuatı çerçevesinde,

(a) Yeterli menfaat sahibi,

ya da alternatif olarak,

(b) Hak kaybının korunması, herhangi bir Tarafın idari usul hukuku bir önkoşul olarak koyulmuşsa,

6. maddedeki koşullar çerçevesinde ve ulusal hukukun aynı şekilde öngörmesi halinde, 3. paragrafın ya da bu Sözleşmenin ilgili diğer hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmeyecek şekilde, hak kaybının korunduğu ilgili bireylerin herhangi bir karar ya da eylem hakkında, esas ve usulüne dair hukuka uygun olmadığını iddia etmesine ve incelenmesi için kanuni bir mahkeme ve/veya başka bir bağımsız ve tarafsız organa başvurması sağlanır.

Yeterli menfaat ve hak kaybı anlama geldiği, ulusal hukuk gereklerine uygun olarak ve bu Sözleşmenin kapsamı çerçevesinde ilgili kamuya yargıya başvurmada geniş haklar sağlama amacına uygun olacak şekilde tanımlanır. Bu bağlamda, 2. madde 5. paragraftaki koşullara uygun olan bahsi geçen sivil toplum örgütlerinin menfaati yukarıdaki (a) alt paragrafının amacıyla beraber yeterli sayılır. Bu tip organizasyonlar, ayrıca (b) alt paragrafının amaçları uyarınca hak kaybına uğrayabilecek nitelikte görülürler.

Yukarıda paragraf 2’nin hükümleri, idari bir makam önünde ön gözden geçirme prosedürünün uygulanmasına ve bu durumda ulusal hukuka göre yargı yoluyla incelenmesi için başvurulmadan önce idari gözden geçirme prosedürünün tüketilmesi şartına engel oluşturmaz.

3- Buna ek olarak ve yukarıda paragraf 1 ve 2’de bahsi geçen inceleme usulleri yok sayılmaksızın her bir Taraf, ulusal hukukunda bahsedilmişse, kriterlere uygun olması durumunda bireylerin ulusal hukukun çevreyle ilgili hükümlerini ihlal eden özel kişi ya da kamu otoritelerinin eylem ve işlemlerine karşı idari ve yargısal yollara başvuru hakkını sağlar.

4- Buna ek olarak ve yukarıdaki paragraf 1’de bahsi geçenleri geçersiz kılmaksızın yukarıdaki paragraf 1, 2 ve 3’de tanımlanan prosedürler uygun görülen çözüm de dahil olmak üzere adil, hakkaniyetli ve zamanında uygulanır ve caydırıcı bir pahalılıkta olmaz.

- 5- Bu maddenin hükümlerinin daha etkin olabilmesi için, her bir Taraf, idari ve yargısal inceleme yollarına başvurularla ilgili halkın bilgilendirilmesini sağlar ve yargıya başvuruda engel teşkil eden mali ya da diğer engellerin yok edilmesi ya da azaltılması amacıyla uygun yardım mekanizmalarının kurulmasını dikkate alır.

Madde 10:

TARAFLARIN TOPLANTILARI

- 1- Tarafların ilk toplantısı, bu Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç bir yıl içerisinde yapılır. Bu tarihten sonra, olağan toplantılar, aksi Taraflar tarafından belirlenmemişse en geç her iki yılda bir ya da Taraflardan birinin yazılı talebi ile bu talebin Avrupa Ekonomik Komisyonu Yürütme Sekreteryası'nca tüm taraflara iletilmesinden sonraki altı ay içinde Taraflardan en az üçte birinin onaylaması koşuluyla yapılır.
- 2- Toplantılarda, Taraflar tarafından gönderilen düzenli raporlar esas alınır, Sözleşmenin uygulanması koşulları sürekli gözden geçirilir ve bu amaç doğrultusunda;
 - (a) Çevre ile ilgili konularda bilgiye erişim, halkın karar süreçlerine katılımı ve yargıya başvuru hakkı, bu politikaların yasal ve metodolojik yollarının geliştirilmesine yönelik bir yaklaşım ile sürekli gözden geçirilir.
 - (b) Bu Sözleşmenin amaçları ile ilintili olan, Taraflardan birinin ya da daha fazlasının Taraf olarak bulunduğu, tek taraflı ya da çok taraflı sözleşme ya da diğer düzenlemelerin sonuç ve uygulamalarından elde edilen deneyimlerle ilgili bilgi alışverişinde bulunulur.
 - (c) Uygun olduğu durumlarda, bu Sözleşmenin amaçlarına ulaşabilmesi için Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun kurumlarından ve diğer uluslararası kuruluşlardan ve özel komitelerden yardım talep edilir.
 - (d) Gerekli olacağı Taraflarca öngörülen herhangi bir alt organ kurulur.
 - (e) Uygun olduğu durumlarda, bu Sözleşmenin protokolleri hazırlanır.
 - (f) Madde 14'de bahsi geçen hükümler çerçevesinde bu Sözleşme'de onarım yapmak amacıyla öneriler oluşturulur ve kabul edilir.
 - (g) Bu Sözleşmenin amaçlarının yerine getirilebilmesi için gerekli olan herhangi bir ek faaliyet düşünülür ve taahhüt edilir.
 - (h) İlk toplantıda, toplantı ve alt kurulların toplantılarının bir prosedüre bağlanması için kurallar konulur ve üzerinde uzlaşılarak kabul edilir.
 - (i) İlk toplantıda madde 5 paragraf 9'da bahsi geçen hükümlerle ilgili uygulamalarda edinilen deneyimler gözden geçirilir ve Sözleşmeye ek yapılabilecek, kirlilikle ilgili oluşumu ve taşınmasını kayıt altına almak ve envanterleri için uygun olan me-

todun kullanılması da dahil tüm süreçle ilgili uluslararası gelişmeler de göz önüne alınır ve bu paragrafta bahsi geçen bu sistemin gelişimi için yapılması gerekenler üzerine fikir geliştirilir.

- 3- Gerekli olduğu durumda, Taraflar toplantısı bir konsensüs temelinde mali düzenlemelere gidilmesini öngörür.
- 4- Birleşmiş Milletler’le onun uzmanlaşmış kuruluşları ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, bu Sözleşmeye imza atma hakkı olan ancak Taraf olmamış herhangi bir hükümet ve ya bölgesel ekonomik entegrasyon organizasyonu, bu Sözleşme ile ilgili konularla ilgili uzmanlaşmış hükümetler arası kuruluşlar Taraflar toplantılarına gözlemci olarak katılma hakkına sahiptir.
- 5- Bu Sözleşmeyle ilgili konularda uzmanlaşmış olan, Avrupa Ekonomik Komisyonu Sekreteryası’na temsil edilme isteğini iletmış herhangi bir sivil toplum örgütü, toplantıda mevcut Tarafların en az üçte biri itirazda bulunmadığı sürece gözlemci sıfatıyla katılma hakkına sahiptir.
- 6- Yukarıdaki paragraf 4 ve 5’de bahsi geçen amaçlar doğrultusunda paragraf 2 (h)’de bahsi geçen prosedür şartları, kabul prosedürü ve ilgili diğer konular hakkında pratik düzenlemeler yapılır.

Madde 11:

OY VERME HAKKI

- 1- Aşağıda paragraf 2’de yer alanlar dışında, her bir Taraf bir adet oy hakkına sahiptir.
- 2- Bölgesel ekonomik entegrasyon organizasyonları yetki alanları hakkındaki konularda, bu Sözleşmeye Taraf üye devlet sayısına eşit sayıda oy sayısı hakkına sahiptir. Bu organizasyonlar eğer bağlı oldukları devlet oy hakkını kullanıyorsa oy hakkını kullanamaz, ya da tam tersi de geçerlidir.

Madde 12:

SEKRETERYA

Avrupa Ekonomik Komisyonu Yürütme Sekreteryası aşağıdaki sekretery görevlerini yerine getirir:

- (a) Tarafların toplantılarını hazırlama ve başlatma,
- (b) Bu Sözleşmenin hükümleri çerçevesinde elde edilen bilgileri ve raporların Taraflara iletilmesini sağlama,
- (c) Taraflarca belirlenebilecek diğer faaliyetler.

Madde 13:

EKLER

Bu Sözleşmenin ekleri, Sözleşmenin ayrılmaz bir parçasını oluşturur.

Madde 14:**SÖZLEŞMEDE DEĞİŞİKLİKLER**

- 1- Taraflardan herhangi biri bu Sözleşme için değişiklik önerebilir.
- 2- Bu Sözleşme için önerilen herhangi bir değişiklik metni, Taraplara iletcek olan Avrupa Ekonomik Komisyonu Yürütme Sekreteryası'na yazılı olarak, kabul edilmesi için önerilen Taraflar toplantısından en az doksan gün önce verilir.
- 3- Taraflar, Sözleşme için önerilen herhangi bir değişiklik hakkında bir konsensüs çerçevesinde mutabakata varmak için her türlü çabayı sarfeder. Eğer bu konsensüs için tüm çabalar gösterilmişse ve mutabakat sağlanmamışsa, son çözüm yolu değişikliğin toplantıda bulunan ve oy hakkı kullanan Tarafların dörtte üçü tarafından kabul edilmesidir.
- 4- Yukarıda paragraf 3'te bahsi geçenler uyarınca bu Sözleşme'deki değişiklikler, Depozitör tarafından kabul için Tarafların hepsine gönderilir. Bu sözleşmenin ekler dışındaki değişiklikleri Depozitör tarafından gönderilen taraflardan dörtte üçünün imza tasdik ve onayına sunulan bildirimden sonraki doksanıncı günde imza, tasdik ve onay veren Taraflar için yürürlüğe girer. Bu tarihten sonra, değişiklik, değişikliği bu tarihten sonra onaylayan Taraf için tasdik ya da onayından sonraki doksanıncı günde yürürlüğe girer.
- 5- Bu Sözleşmenin ekleri ile ilgili herhangi bir değişikliğe onay vermeyen bir Taraf, Depozitörü bildirimden itibaren on iki ay içinde yazılı olarak haberdar eder. Depozitör, bu yazılı bildirim aldıkdan sonra vakit geçirmeksizin tüm Taraplara bildirim hakkında bildirimde bulunur. Taraflardan herhangi biri, istediği zaman bir önceki bildirimini kabul ederek değiştirebilir ve bu durumda bu eke ilişkin değişiklik bu Taraf için yürürlüğe girer.
- 6- Yukarıda paragraf 4'te bahsi geçen depozitör tarafından bildirim yapıldığı tarihten itibaren başlayan on iki aylık sürenin sona ermesi üzerine, paragraf 5'te bahsi geçen şartlar uyarınca Taraflardan üçte birinden fazlasının değişikliğe dair bildirimde bulunmamış olması durumunda, Depozitöre bildirimde bulunmayan Taraflar için yürürlüğe girer.
- 7- Bu Sözleşmenin amaçları açısından, "mevcut ve oy kullanan Taraflar" mevcut olan ve olumlu ya da olumsuz oy kullanan Taraf anlamına gelir.

Madde 15:**UYUMUN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ**

Taraflar toplantısı, bir konsensüs çerçevesinde, bu Sözleşmenin hükümlerine uyumluluğu gözden geçirmek için, Tarafları karşı karşıya getirmeyen, yargısal olmayan, danışmanlık yapısındaki düzenlemeleri belirler. Bu düzenlemeler, uygun olan halk katılımına olanak tanır ve bu Sözleşme ile ilgili konularda bireylerle iletişime geçmeyi içerir.

Madde 16:

ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

- 1- Eğer iki ya da daha fazla Taraf arasında bu Sözleşme'nin uygulanmasına ve yorumlanmasına dair bir anlaşmazlık belirirse, bu Taraflar, müzakere yoluyla ya da kabul ettikleri diğer çözüm yolları vasıtasıyla anlaşmazlıklarına çözüm arar.
- 2- Bu Sözleşmeyi imzalarken, onaylarken, kabul ederken ya da daha sonrasında Taraflardan herhangi biri depozitöre yazılı olarak paragraf 1 uyarınca çözümlenemeyen anlaşmazlıklar için aynı yükümlülüğe giren diğer Tarafın aşağıdaki anlaşmazlık çözüm yöntemlerinden birini ya da ikisini de zorunlu olarak kabul ettiğini bildirebilir:
 - (a) Anlaşmazlığın Uluslararası Adalet Divanı'na sunulması
 - (b) Ek II'de belirlenen prosedüre göre tahkime başvurulması
- 3- Eğer anlaşmazlığın tarafları yukarıda paragraf 2'de bahsi geçen çözüm yöntemlerinden her ikisini de kabul etmişler ise Taraflar aksi üzerinde uzlaşmadığı sürece anlaşmazlık sadece Uluslararası Adalet Divanı'na götürülür.

Madde 17:

İMZA

Bu Sözleşme, 25 Haziran 1998 tarihinde, Danimarka'nın Aarhus şehrinde, ve bu tarihten 21 Aralık 1998 tarihine kadar New York'ta bulunan Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde Avrupa Ekonomik Komisyonu'na üye devletler ve 28 Mart 1947 tarihli 36 (IV) sayılı Ekonomik ve Sosyal Konsey kararının 8 ve 11. paragraflarına göre Avrupa Ekonomik Komisyonu'nda danışman statüsündeki devletler ve üye devletlerin bu Sözleşme'de bahsi geçen konular üzerinde yetkilerini aktardıkları Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun egemen devletleri tarafından oluşturulan bölgesel ekonomik entegrasyon organizasyonları tarafından imzalanması için imzaya açılmıştır.

Madde 18:

DEPOZİTÖR

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin Depozitörü olarak görev yapar.

Madde 19:

ONAY, KABUL, TASDİK VE KATILIM

- 1- Bu Sözleşme, imzalayan devletler ve bölgesel ekonomik entegrasyon organizasyonlarının onay, tasdik ve kabulüne sunulur.
- 2- Bu Sözleşme, 22 Aralık 1998 tarihi itibarıyla madde 17'de bahsi geçen Devletler ve bölgesel ekonomik entegrasyon organizasyonlarının katılımına açılır.
- 3- Paragraf 2'de bahsedilmeyen, Birleşmiş Milletler üyesi diğer bir devlete Taraflar toplantısında onaylanması durumunda bu Sözleşme'ye katılma hakkı verilir.

- 4- Madde 17'de bahsi geçen üye devletlerinden hiçbiri bu Sözleşmenin tarafı değilken kendisi bu Sözleşmeye Taraf olan herhangi bir organizasyon bu Sözleşmenin tüm hükümlerine tabidir. Eğer böyle bir organizasyonun bir ya da daha fazla sayıdaki üye devleti bu Sözleşmenin taraflarından ise, organizasyonla üye devleti Sözleşmenin hükümlerinin yerine getirilmesindeki sorumlulukları hakkında karar alır. Böyle durumlarda organizasyon ve üyesi devlet Sözleşme altında aynı anda Sözleşmenin getirdiği hakları ikisi birlikte kullanamaz.
- 5- Madde 17'de bahsi geçen bölgesel ekonomik entegrasyon organizasyonları bu Sözleşmenin kapsamına giren konularla ilgili yetki derecelerini; tasdik, kabul, onay ve katılım belgelerinde beyan eder. Bu organizasyonlar yetkilerinde bir değişiklik olduğu durumlarda bunu depozitöre bildirir.

Madde 20:

YÜRÜRLÜĞE GİRME

- 1- Bu Sözleşme, onay, kabul, tasdik ya da katılıma ilişkin onaltıncı belgenin yürürlüğe giriş tarihinin doksandüçüncü gününde yürürlüğe girer.
- 2- Yukarıda paragraf 1'de bahsi geçen amaçlar doğrultusunda, bölgesel bir ekonomik entegrasyon organizasyonunca teslim edilen herhangi bir belge, bu organizasyona üye devletlere teslim edilen belgelere ek belge olma niteliği taşımaz.
- 3- Madde 17'de bahsi geçen, onaltıncı maddenin yürürlüğe girmesi ile bu Sözleşmeyi onaylamış, kabul ya da tasdik etmiş ya da buna katılmış herhangi bir organizasyon ya da devlet için bu Sözleşme böyle bir devletin ya da organizasyonun onay, tasdik, kabul ya da katılımını takip eden doksandüçüncü günde yürürlüğe girer.

Madde 21:

SÖZLEŞMEDEN DÖNME

Sözleşmenin kendisi için yürürlüğe girmesinden üç yıl sonra, Taraf, istediği zaman depozitöre yazılı bildirimde bulunarak Sözleşmeden dönebilir. Bu gibi bir sözleşmeden dönme işlemi, bunun depozitör tarafından alınmasından sonra doksandüçüncü günde yürürlüğe girer.

Madde 22:

MUTEBER METİNLER

Bu Sözleşmenin orijinali, İngilizce, Fransızca ve Rusça metinleri eşit oranda hakikidir ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin depozitörlüğündedir.

Aşağıdaki imza sahiplerinin TANIKLIĞINDA, usulünce yetkilendirilmiş kişiler tarafından imzalanmıştır.

Aarhus'ta (Danimarka) bin dokuz yüz doksan sekiz yılı Haziran ayının yirmibeşinci günü YAPILMIŞTIR.

EK I

MADDE 6, PARAGRAF 1 (a)'DA BAHSİ GEÇEN FAALİYETLERİN LİSTESİ

1- Enerji sektörü:

- Petrol ve doğalgaz rafinerileri
- Gazlaştırma ve sıvılaştırma tesisleri
- Termik santraller ve 50 megawatt (MW) ya da daha fazla ısı girdisi olan yakma tesisleri
- Kok fırınları
- Nükleer santraller ve sökülmesi ve işletmeden çıkarılması da dahil olan bu gibi nükleer santral ve reaktörler.¹ (maksimum gücü 1 Kw sürekli termal yükü aşmayan, fizyon edilebilir ve üretimde kullanılan malzemelerin üretimi ve dönüşümü için kurulan araştırma tesisleri hariç)
- Işınlanmış nükleer yakıtın yeniden kullanımı için kurulan tesisler
- Aşağıdakiler için kurulan tesisler:
 - * Nükleer yakıt üretimi ve zenginleştirilmesi
 - * Işınlanmış nükleer yakıtın ya da yüksek düzeyli radyoaktif atığın işlenmesi
 - * Işınlanmış nükleer yakıtın nihai olarak bertaraf edilmesi
 - * Radyoaktif atığın salt nihai bertarafı
 - * Üretim yapılan yerden farklı bir yerde ışınlanmış nükleer yakıtın salt (on yıldan uzun süre boyunca depolanması planlanan) depolanması

2- Metallerin üretimi ve işlenmesi

- Metal cevherinin (sülfid cevheri de dahil) kavrulması ve sinterlenmesi için kurulan tesis
- Kapasitesi saatte 2.5 tonu geçen, sürekli döküm dahil pik demir ya da çeliğin (birincil ya da ikincil füzyon) tesisleri
- Demirli metallerin işlenmesi için kurulan tesisler
 - (i) Saatte 20 ton ham çelik üretme kapasitesine sahip haddaneler
 - (ii) Çekiç başına enerjisi 50 kilojüllü aşan, kullandığı kalorifik güç 20 MW'dan fazla demirhaneler
 - (iii) Girdisi saatte 2 ham çelikten fazla, koruyucu eritilmiş metal kaplamaların uygulanması

1 Nükleer santral ve reaktör, bütün nükleer yakıt ve diğer nükleer bulaşmış elementler kalıcı olarak tesis alanından çıkarıldığında sonlandırılır.

- Üretim kapasitesi günde 20 tonu aşan demirli metal dökümhaneleri
- Aşağıdakiler için kurulan tesisler:
 - (i) Demirli olmayan metallerin cevher, konsantre ya da ikincil hammaddelerden metalurjik, kimyasal ya da elektrolitik yollarla üretimi için kurulan tesisler
 - (ii) Ergitme kapasitesi kurşun ve kadmiyum için günlük 4 tonu aşan, diğer metallerin hepsi içinse günlük 20 tonu aşan, alaşımlama da dahil olmak üzere demir dışı metallerin ve kazanılmış ürünlerin (arıtma, dökme, kalıba alma vs.) ergitilmesi için kurulan tesisler
- İşlem yapılırken kullanılan teknelerinin hacmi 30 metreküpü aşan, metalin ya da plastik malzemenin yüzeye işlenmesinde elektrolitik ya da kimyasal süreçler kullanılan tesisler
- 3- Mineral Sanayii
 - Üretim kapasitesi günlük 500 tondan fazla, çimento krikeri üreten döner fırınlar; üretim kapasitesi günlük 50 tondan fazla, kireç üretimi yapan döner fırınlar; ya da üretim kapasitesi günlük 50 tondan fazla olan diğer fırınlar için kurulan tesisler
 - Asbest ve asbest içeren ürünlerin üretildiği tesisler
 - Ergitme kapasitesi günlük 20 tonu aşan, cam lifi de dahil cam üretimi için kurulan tesisler
 - Ergitme kapasitesi günlük 20 tonu aşan, mineral lifleri de dahil mineral bileşiklerinin ergitilmesi için kurulan tesisler
 - Üretim kapasitesi günlük 75 tonu ve/veya fırın kapasitesi 4 metreküpü ve fırın başına 300 kg/metreküpü aşan, ayar yoğunluğu olan, özellikle kiremit, tuğla, ateş tuğlası, karo, fayans ya da porselen gibi seramik üreten tesisler
- 4- Kimya sanayii: Bu paragrafa dahil olan faaliyet kategorilerinin anlamı altparagraf (a)'dan (g)'ye kadar listelenen maddelerin kimyasal işlemleri ve sanayileri ölçeğinde üretimleri anlamındadır.
 - (a) Temel organik kimyasalların üretimi için kurulan tesisler; örneğin:
 - (i) Basit hidrokarbonlar (doğrusal ya da dairesel, doymuş ya da doymamış, alifatik ya da aromatik)
 - (ii) Oksijen içeren; alkol, aldehit, eter, peroksit, epoksi reçinesi gibi hidrokarbonlar
 - (iii) Sülfürlü hidrokarbonlar
 - (iv) Aminler, amidler, nitröz bileşenleri, nitro bileşenleri, ya da nitrat bileşenleri, nitriller, siyanatlar, izosiyanatlar gibi azotlu hidrokarbonlar
 - (v) Fosfor içeren hidrokarbonlar
 - (vi) Halojenik hidrokarbonlar
 - (vii) Organometalik bileşikler
 - (viii) Temel plastik materyaller (polimerler, sentetik dokular, selüloz temelli dokular)

- (ix) Sentetik kauçuklar
- (x) Boyalar ve pigmentler
- (xi) Tansio aktif maddeler ve kapılar aktif cisimler
- (b) Temel inorganik kimyasal maddelerin üretimi için kurulan tesisler; örneğin:
- (i) Amonyak, klor ya da hidrojenklorür, flor ya da hidrojenflorür, karbondioksit, sülfür bileşikleri, azot oksitler, hidrojen, kükürtdioksit, karbonil klorür gibi gazlar
- (ii) Kromik asid, hidroflorik asid, fosforik asid, nitrik asid, hidroklorik asid, sülfürik asid, yağ asidi, sülfür asidi gibi asidler
- (iii) Amonyum hidroksid, potasyum hidroksid, sodyum hidroksid gibi bazlar
- (iv) Amonyum klorür, potasyum klorat, potasyum karbonat, sodyum karbonat, perborat, gümüş nitrat gibi tuzlar
- (v) Ametaller, metal oksidler ya da kalsiyum karbür, silisyum, silisyum, silisyum karbür gibi diğer inorganik bileşikler
- (c) Fosfor -azot- ya da potasyum temelli gübrelerin (basit ya da bileşik) üretimi için kurulan kimyasal tesisler
- (d) Temel bitki sağlığı ürünleri ya da biyosid üretimi için kurulan kimyasal tesisler
- (e) Temel eczacılık ürünlerinin üretimi için kurulmuş, kimyasal ya da biyolojik yöntemleri kullanan tesisler
- (f) Patlayıcı üretimi için kurulan kimyasal tesisler
- (g) Protein içerikli katkı maddeleri, maya ve diğer proteinli maddelerin üretimi için kurulmuş, kimyasal ya da biyolojik yöntemler kullanan tesisler
- 5- Atık yönetimi:
- Tehlikeli atık yakımı, kimyasal işlemleri için kurulmuş olan ya da "landfill" atık tesisleri
 - Kapasitesi saatte 3 tonu aşan evsel atık yakım tesisleri
 - Kapasitesi günlük 50 tonu aşan tehlikesiz atıkların bertaraf tesisleri
 - Landfill sahaları hariç, günde 10 tondan fazla atık alan ya da toplam kapasitesi 25000 tondan fazla olan hareketsiz hareketsiz atık tesisleri
- 6- 150000'lik eşdeğer nüfusu aşan kapasitesi olan atıksu arıtma tesisleri
- 7- Aşağıdakiler için kurulmuş endüstriyel tesisler:
- (a) Kereste ve benzeri lifli malzemelerden kağıt hamuru üretim tesisi
- (b) Günlük kapasitesi 20 tondan fazla olan kağıt ve karton üretim tesisi
- 8- (a) Uzun mesafe demiryolu trafiği ve havayollarının inşası² temel pist uzunluğu 2100 m ya da daha fazla olan

2 Bu Sözleşme'nin amaçları açısından, "havalimanı", 1944 tarihli Chicago Sözleşmesi'nde tanımlanan hava limanı anlamındadır.

(b) Motor yolları ya da express yolların inşası;³

(c) Yeni bir dört ya da daha fazla şeritli yol inşa ediliyorsa ya da iki ya da daha az şeritli bir yol dört ya da daha fazla şerite genişletiliyorsa yeni yol ya da genişletilmiş yolun hizalanmış ve/veya genişletilmiş bölgeleri için sürekli uzunluk 10 km ya da daha fazla olur.

9- (a) 1350 tonun üzerindeki gemilerin geçişine izin verilen kıta içi su yolu trafiğinde kıta için su yolu ve limanları

(b) Ticari limanlar, karaya bağlı yükleme ve boşaltma için kurulmuş iskeleler ve 1350 tonun üzerindeki iskeleleri alabilen dış limanlar (feribot ayakları hariç)

10- Yıllık hacmi 10 milyon metreküpe eşit ya da fazla olan çıkarılan ya da yüklenen suya sahip yer altı suyu çıkarma ya da yapay yer altı suyu tekrar yükleme programları

11- (a) Suyun taşınması çalışmasının olası su sıkıntılarını önlemeyi ve aktarılan suyun yılda 100 milyon metreküpü geçtiği yerlerde ve suyun nehir havzaları arasında taşınması esnasında

(b) Diğer bütün durumlarda, suyun taşındığı nehrin havzasının yıllara göre ortalama akışının yıllık 200 milyon metreküpü ve taşınan suyun bu akışın %5'inden fazla olduğu durumlarda, su kaynağının nehir havzaları arasında taşınması.

Her iki durumda da içme suyunun taşınması kapsam dışındadır.

12- Miktarı günlük 500 tonu aşan petrolün ya da miktarı günlük 500000 metreküpü aşan doğalgazın ticari amaçlarla çıkarılması

13- Su tutmak ya da kalıcı depolamak için yeni kurulan ya da ilave olarak kurulan veya depolanan suyun miktarının 10 milyon metreküpü aştığı barajlar ve diğer tesisler

14- Çapı 800 mm'den büyük olan ve uzunluğu 40 km'den fazla olan gaz, petrol ya da kimyasal maddelerin transferi için dizayn edilen boru hatları

15- Aşağıda belirtilen miktarlardan daha kümes hayvanı ya da domuzun yoğun yetiştiriciliği amacıyla kurulmuş tesisler:

(a) Kümes hayvanları için 40000 yer,

(b) Üretim domuzları (30 kg'dan fazla) için 2000 yer; ya da

(c) Yetişkin dişi domuzlar için 750 yer.

16- Sahası 25 hektarı aşan açık ocak madenciliği ve ocak ya da sahası 150 hektarı aşan turba çıkarımı

17- Voltajı 220 Kv ya da daha yüksek, uzunluğu 15 km'den fazla olan üstten geçen elektrik güç hattı inşası

18- Diğer faaliyetler:

3 Bu Sözleşme'nin amaçları açısından, "express yol", 15 Kasım 1975 tarihli Ana Uluslararası Trafik Yolları üzerine yapılan Avrupa Sözleşmesi'nde tanımlanan yol anlamındadır.

- İşleme kapasitesi günlük 10 tondan fazla olan, elyaf ya da tekstil ön işlem (yıkama, ağartma ve mercerizasyon gibi işlemler) ya da boyama için kurulmuş tesisler
- İşleme kapasitesi günlük 12 ton nihai üründen fazla olan, post ve deri tabaklama için kurulmuş tesisler

(a) Karkas üretim kapasitesi günlük 50 tondan fazla olan mezbahalar

(b) Aşağıda belirtilenlerden besin üretme ve işlemden geçirme faaliyetleri:

- (i) Nihai ürün üretim kapasitesi günlük 75 tondan fazla olan hayvan hammaddeleri (süt hariç)
- (ii) Nihai ürün üretim kapasitesi günlük 300 tondan fazla sebze hammaddeleri (üç aylık temel ortalama değer)

(c) Sütün işlenmesi ve işlemden geçirilmesi, alınan süt miktarı günlük 200 tondan fazla ise (yıllık ortalama değer)

- İşlem kapasitesi günlük 10 tondan fazla olan hayvan karkasları ve atıklarının bertarafı ya da geri kazanımı için kurulan tesisler
- Tüketim kapasitesi günlük 15 kg'dan ya da yıllık 200 tondan fazla olan, özellikle elbise, baskı, kaplama, yağ giderme, su geçirmezlik sağlama, apreleme, boyama, temizleme, emprenye etmek amacıyla organik çözücüler kullanılan, yüzeyde işleme için kurulan tesisler
- Yakma ya da grafitizasyon ile elektrografit üretimi yapılan ya da karbon (zor yanan kömür) işleme için kurulan tesisler

20- Yukarıdaki paragraflar 1-19 arasında belirtilmeyen ve ulusal mevzuatla uyumlu bir şekilde çevresel etki değerlendirmesi prosedürü çerçevesinde halkın katılımının karara bağlandığı herhangi bir faaliyet

21- Çevre ya da sağlık üzerinde ciddi bir olumsuz etkisi yoksa iki yıldan az süreli yukarıda bahsi geçen projelerin özellikle yöntem ya da ürünlerinin araştırılması, geliştirilmesi ve testine yönelik projelerin hiçbirisi için madde 6 paragraf 1 (a) hükümleri uygulanmaz.

22- Bir projede yapılan değişiklik ya da genişletme bu ek içerisinde belirtilen kriterleri ya da eşik değerleri karşılıyor ise bu değişiklik ve genişletmeler maade 6 paragraf 1 (a) hükümlerine tabi kılınır. Faaliyetlerdeki diğer değişiklik ya da genişletmeler madde 6 paragraf 1 (b) hükümlerine tabidir.

EK II

TAHKİM

- 1- Bu Sözleşme'nin 16. maddesi 2. paragrafına göre, tahkim için bir anlaşmazlığın belirtildiği durumda, Taraflardan birisi ya da Taraflar tahkim konusunu ve Sözleşmenin yorumunda ve uygulanmasında sorun teşkil eden maddeleri Sekreteryaya bildirir. Sekreteryaya bu bilgiyi tüm taraflara iletir.
- 2- Tahkim kurulu üç üyeden oluşur. Hem iddiaya sahip taraf ya da taraflar hem de diğer taraf ya da taraflar birer hakem seçer ve bu iki hakem uzlaşısı ile tahkim kuruluna başkanlık edecek üçüncü hakemi seçer. Üçüncü hakem taraflardan biriyle aynı milletten olamaz, bunlardan herhangi biri tarafından istihdam edilmiş olamaz ya da başka bir yetki alanında bu dava ile ilgili olamaz.
- 3- Tahkim kurulu başkanı, ikinci hakem seçildikten sonraki geçen iki ay boyunca tayin edilmemişse taraflardan birinin talebi ile Avrupa Ekonomik Komisyonu Yürütme Sekreteryası sonraki iki ay süre içinde bir başkan atar.
- 4- Eğer taraflardan biri talepten sonraki iki aylık sürede bir hakem seçmemişse diğer taraf Avrupa Ekonomik Komisyonu Yürütme Sekreteryası'nı durumdan haberdar edebilir. Bildirim üzerine, hakem tayin etmemiş tarafın iki ay içerisinde hakem tayin etmesi talep edilir. Eğer bu süreçte tayin gerçekleşmezse kurul başkanı bunu iki ay içerisinde yapacak olan Avrupa Ekonomik Komisyonu Yürütme Sekreteryası'nı bildirir.
- 5- Tahkim kurulu, kararlarını uluslararası hukuka ve bu Sözleşme'nin hükümleri uyarınca verir.
- 6- Bu ek içerisinde öngörülen hükümler altında oluşturulan herhangi bir tahkim kurulu, kendi prosedür kurallarını koyar.
- 7- Hem prosedür hem de kapsam hakkındaki tahkim kurulu kararları üyelerinin oy çokluğu ile alınır.
- 8- Kurul, maddi delilleri sunmak için bütün uygun önlemleri alabilir.
- 9- Anlaşmazlığın tarafları, tahkim kurulunun çalışmasını kolaylaştırır ve özellikle elinde bulunan araçları kullanarak şunları yapar:
 - (a) İlgili tüm bilgi ve belgeleri sağlar.
 - (b) Gerekli olduğu durumda, tanık ya da uzman çağırılmasını ve bunların kanıtlarını sağlar.
- 10- Taraf ve hakemler, tahkim kurulunun işleyişi sırasında elde ettikleri gizli tüm bilgilerin gizliliğini korur.

- 11- Tahkim kurulu, taraflardan birinin talebi ile geçici (muvakkat) koruma önlemi tavsiye edebilir.
- 12- Taraflardan biri tahkim kurulu önünde hazır bulunmazsa ya da davasını savunmakta başarısız olursa diğer taraf, kuruldan işlemlerin devam ettirilip sonuç kararının verilmesini isteyebilir. Taraflardan birinin olmaması ya da savunmada başarısız olması işlemleri engellemez.
- 13- Tahkim kurulu direk anlaşmazlıktan kaynaklı karşıt (mukabil) iddiaları dinleyebilir ve belgeleyebilir.
- 14- Tahkim kurulu aksini tespit etmedikçe özel dava durumlarındaki üyelerinin ücretleri de dahil olmak üzere kurulun masrafları taraflar arasında eşit paylaşılır. Kurul masraflarının tümünün bir kaydını tutar ve taraflara kesin bildirimde bulunur.
- 15- Anlaşmazlık konusu kapsamında hukuki çıkarı olan ve alınan karardan etkilenecek herhangi bir taraf da kurulun rızası ile işleme müdahalede bulunabilir.
- 16- Tahkim kurulu; karar zamanını, beş ayı geçmeyecek bir süre için daha uzatmadığı durumda kuruluşundan itibaren beş ay içinde kararını verir.
- 17- Tahkim kurulu kararı, nedenler hakkında bir bildirimle beraber sunulur. Alınan karar kesindir ve anlaşmazlığın tüm taraflarını bağlayıcı niteliğe sahiptir. Karar tahkim kurulunca anlaşmazlık taraflarına ve Sekreteryaya gönderilir. Sekreteryaya bu kararı sözleşmenin tüm taraflarına iletir.
- 18- Kararın yorumu ya da uygulamasıyla ilgili taraflar arasında herhangi bir anlaşmazlık olduğunda bu durum taraflardan biri tarafından tahkim kuruluna bildirilir ya da tahkim kurulu eğer bu durumu incelemeyecekse en baştan bu amaç için kurulmuş başka bir tahkim kuruluna başvurur.

